

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Programmabegroting/ Jaarplan 2019

Wat gaat Rijnland realiseren?
Wat gaat dat kosten?
Wat betekent dat voor de belastingtarieven en de schulden?

Corsa-nummer: 18.124803

Droge voeten, schoon water

1. Programma

Waterveiligheid

DOEL

Beschermen van het gebied en onze inwoners tegen overstromingen vanuit zee, rivieren en watersysteem.

CIJFERS

- 1.250 km regionale keringen
- 5 km primaire kering Hollandse IJssel
- 40 km duinen

BELANGRIJKSTE RESULTATEN 2019

1. Verbetering van ca. 25 km regionale keringen
2. Afronding detailtoetsing resterende opgave regionale keringen
3. Voortzetting toetsing objecten in regionale keringen (25% gereed, loopt tot 2022)
4. Planstudies voor de kunstwerken in de Spaarndammerdijk en IJsseldijk Gouda lopen
5. Actualisatie van beleidskaders op basis van evaluatie
6. Voortzetting jaarlijkse kade-inspecties en aanpak van de geconstateerde schade
7. Inbreng veiligheid in woningbouwopgaven en omgevingsvisies

EXPLOITATIE €27 mln

Lasten onder meer:

- Bijdrage aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma
- Kapitaalslasten kust- en kadeversterkingen
- Onderhoud en muskusrattenbeheer

Baten onder meer:

- Opbrengst eigendommen, o.a. pacht

INVESTERINGEN €24 mln

Onder meer:

- Verbeteren regionale keringen
- Versterken IJsseldijk Gouda (met 90% HWBP-subsidie)
- Planstudie kunstwerken Spaarndammerdijk

2. Programma

Voldoende water

DOEL

Niet te veel en niet te weinig (zoet) water, passend bij de functies in ons gebied. Nu en in de toekomst.

CIJFERS

- 2.600 km watergangen
- 2.000 stuwen, inlaten, duikers
- 400 poldergemalen
- 4 boezemgemalen

BELANGRIJKSTE RESULTATEN 2019

1. 90% polderpeil conform peilbesluit
2. 15 à 20 peilbesluiten geactualiseerd
3. 10 poldergemalen gerenoveerd, 20 nieuwe renovaties gestart
4. 40 overige kunstwerken in watergangen gerenoveerd
5. 200-250 km onderhoudsbaggeren, uitvoering baggeren in PFOS-verdachte gebieden
6. Alle watergangen conform gedragscode Flora- en Faunawet onderhouden
7. Piekbergingen: uitvoering Nieuwe Driemanspolder (2020 gereed), aanbesteding Haarlemmermeer
8. Diverse watergebiedsplannen, onder andere Spaarnwoude vastgesteld, start Hemmeerpolder
9. Planfase klimaatbestendige zoetwateraanvoer afgerond

EXPLOITATIE €56 mln

Lasten onder meer:

- Beheer watersysteem
- Onderhoud/assetmanagement
- Baggeren
- Beleid, vergunningen, handhaving

Baten onder meer:

- Verkoop eigendommen

INVESTERINGEN €58 mln

Onder meer:

- Watergebiedsplannen
- Aanleg piekberging Nieuwe Driemanspolder
- Renovatie poldergemalen

3. Programma Schoon en gezond water

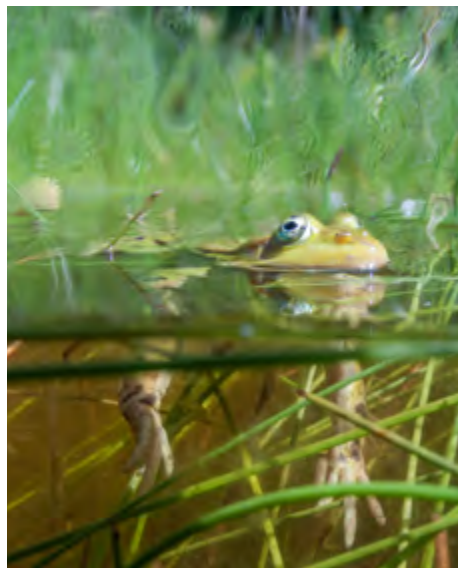

DOEL

Zorgen voor schoon en gezond water voor landbouw, natuur, woonomgeving en recreatie. Dat wil zeggen zonder te veel voedingsstoffen en vervuilende stoffen.

CIJFERS

- 40 KRW-waterlichamen
- 43 officiële zwemwaterlocaties
- 2.600 km watergangen
- 1,3 mln mensen die genieten van het water in ons gebied

BELANGRIJKSTE RESULTATEN 2019

KRW-maatregelen:

1. Bovenlanden Aalsmeer en Westeinder (uitvoering)
2. Amstelveense Poel, Zoetermeersplas en baggerplan Langeraarse Plassen (planvaststelling)
3. Meer emissiereductie d.m.v. blauwe diensten akkerbouw en melkveehouderij
4. Voorbeeldproject emissiereductie: bollenpolder van de toekomst
5. Opleveren van het maatregelenpakket voor de Rijnlandse waterlichamen van de 3^e fase (KRW3) aan het Rijk
6. Met het project 'Gezonde Sloten' verder verbeteren waterkwaliteit in de polders

En verder:

7. Oplevering vispassage boezemgemaal Spaarndam
8. Werken aan (innovatieve) oplossingen voor blauwalgproblemen en bacteriologische problemen in zwemwateren

EXPLOITATIE €10 mln

Onder meer:

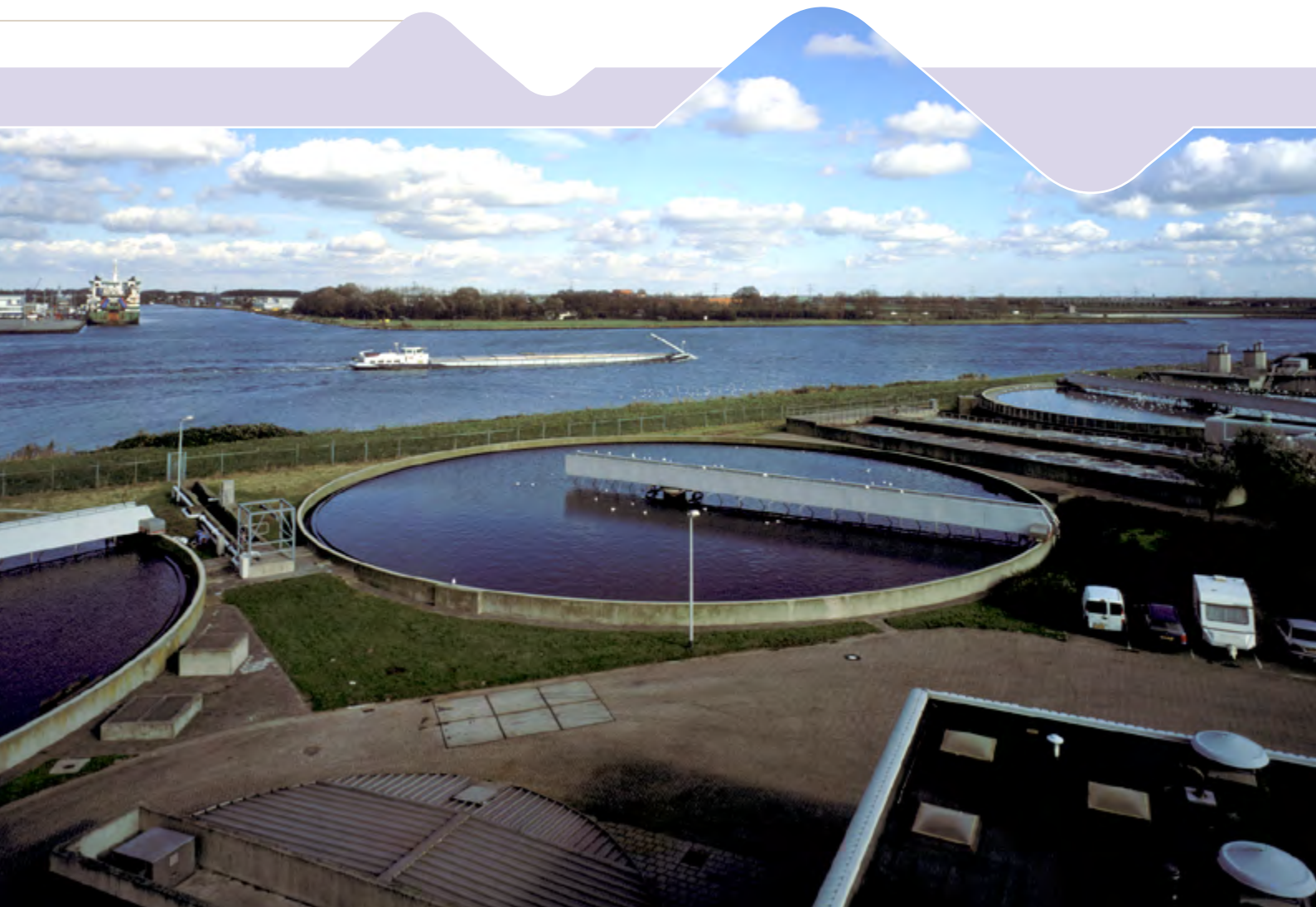
- Monitoren waterkwaliteit
- Kwaliteitsmaatregelen oppervlaktewater
- Vergunningen en handhaving

INVESTERINGEN €5 mln

Onder meer:

- KRW-maatregelen
- Blauwalgbestrijding
- Maatregelen zwemwater

4. Programma Waterketen

DOEL

Wij zuiveren afvalwater van bedrijven en huishoudens. We doen dit conform de normen en zo efficiënt en duurzaam mogelijk. Daartoe bedienen en onderhouden wij onze installaties en werken wij nauw samen met partners zoals de gemeenten.

CIJFERS

- Afvalwater van 35.000 bedrijven en 1,3 miljoen inwoners
- 19 zuiveringsinstallaties
- 85 rioolgemaal
- 2.700 km persleiding

BELANGRIJKSTE RESULTATEN 2019

1. Tweederde van de zuiveringen voldoet aan de effluentnormen
2. We stellen het strategisch zuiveringsplan vast waarin we alle recente ontwikkelingen, zoals de toekomstige organisatie zuiveren, de lange termijn assetplanning, de aanpak van de zuiveringskringen en de slibstrategie, borgen
3. We renoveren diverse installaties: we ronden Velsen af en besteden Zwanenburg en Haarlem Waarderpolder aan
4. We stellen een probleemanalyse en een plan van aanpak op voor de roostergoedverwijderaars, en lossen we de meest urgente knelpunten op
5. We sluiten de laatste vijf zuiveringen aan op de centrale proceskamer
6. We werken in vier clusters actief samen met gemeenten en drinkwaterbedrijven op basis van de waterketenplannen
7. Energiebesparing vormt onderdeel van de opdracht bij elke renovatie. De centrale slibvergisting op Haarlem-WP levert op termijn ca. 70 TJ op
8. We bouwen een pilotinstallatie (PACAS) op Leiden-Noord voor de verwijdering van medicijnresten
9. We participeren via HVC in de terugwinning van fosfaat door Ecophos

EXPLOITATIE €79 mln

Onder meer:

- Beheer en onderhoud installaties
- Verwerking van afvalwater inclusief een deel via Delfland

INVESTERINGEN €32 mln

Onder meer:

- Renovatie awzi Zwanenburg
- Renovatie awzi Haarlem-WP
- Vervanging procesautomatisering
- Onderhoud/assetmanagement

5. Bestuur, ondersteuning en dienstverlening

DOEL

Een effectieve en efficiënte organisatie, om de doelen van de andere programma's te realiseren. Daarnaast ook het realiseren van de programma-overstijgende doelen, zoals de calamiteitenorganisatie, innovatie, duurzaamheid en bestuurlijke vernieuwing.

CIJFERS

- 8.000 maal telefonisch klantencontact, waarvan meer dan 3.500 incidentmeldingen
- Rijnland gebruikt nu ca. 540 TJ energie per jaar, waarbij we streven naar energieneutraliteit in 2025
- Ca. 750 Rijnlandse medewerkers, werkend in o.a. beleid, projecten en bedrijfsvoering
- Rijnland beheert en onderhoudt tienduizenden assets voor de waterveiligheid, het waterbeheer en het zuiveringsbeheer met een geschatte herbouwwaarde van ca. €3,5 miljard

BELANGRIJKSTE RESULTATEN 2019

1. Informatieveiligheid: de objectgerichte risicoanalyse is gereed
2. Digitale transformatie: de opgaven zijn vertaald in een digitale agenda
3. Besparing: €1 mln efficiency gerealiseerd
4. Verkenning 'waterbedrijven van de toekomst' afgerond
5. Verkiezingen: de procedure is goed voorbereid, we benutten de verkiezingen om waterbewustzijn te verhogen en we maken goede overdrachtdossiers voor het nieuwe bestuur
6. We anticiperen op de komst van de Omgevingswet
7. We nemen extra participatiewetmedewerkers aan en voldoen eind 2019 aan de eisen van de wet
8. Inkoop: de acties uit 'Maatschappelijk Verantwoord Inkopen & Duurzame Grond-, Weg- en Waterbouw 2020 Doelen & Acties' voor 2019 zijn uitgevoerd
9. Fysieke veiligheid: risico's bij de geselecteerde objecten zijn in beeld en de maatregelen voor de hoge risico's zijn geïmplementeerd
10. Het klantencontactteam gebruikt het zaakvolgsysteem 'InProces', met het streven om 90% van de kct-klantcontacten en- incidentmeldingen binnen twee weken correct af te handelen

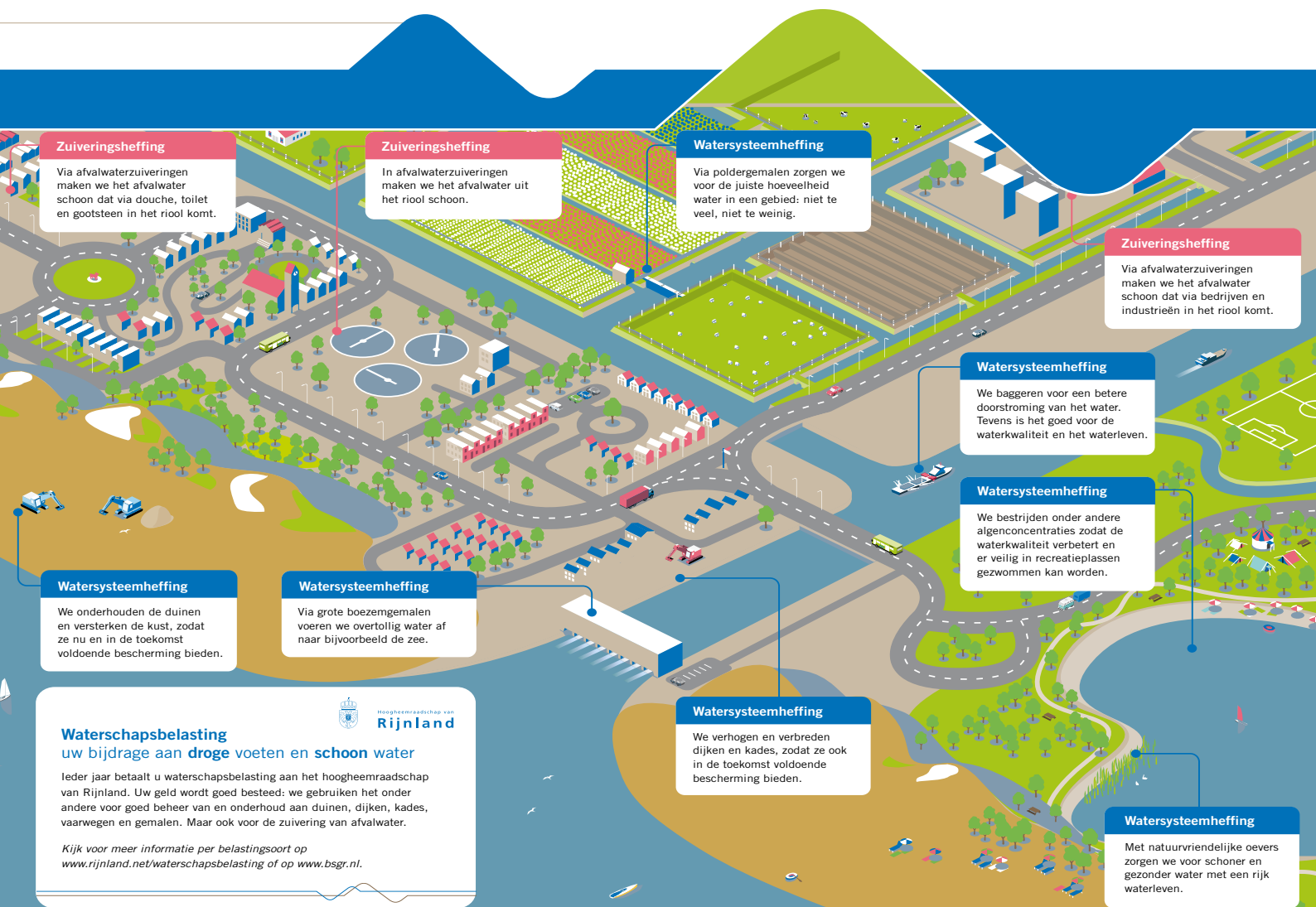
EXPLOITATIE €34 mln**Onder meer:**

- Bestuur, juridische zaken, communicatie
- Heffen en invorderen
- Calamiteitenzorg

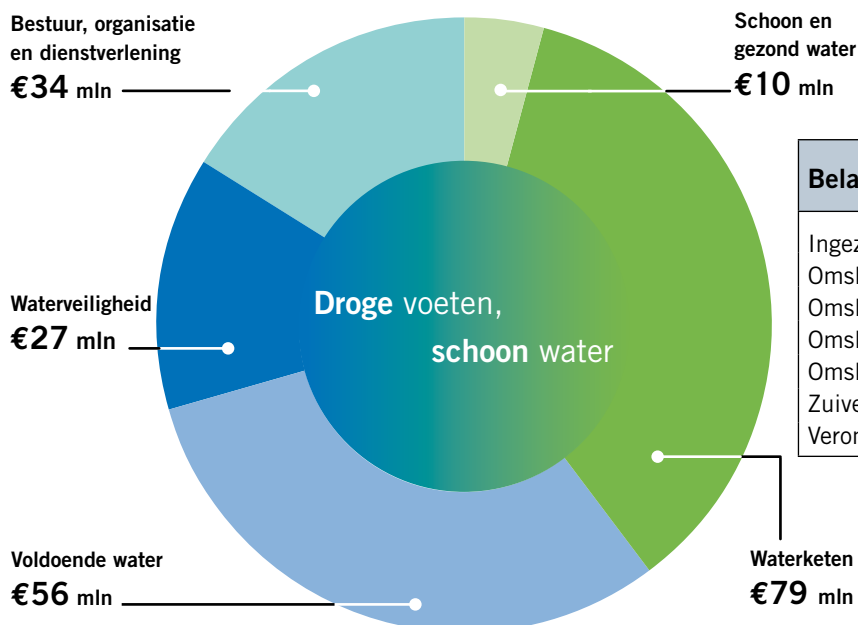
INVESTERINGEN €3 mln**Onder meer:**

- Informatisering en automatisering
- Verkiezingen

6. Financieel

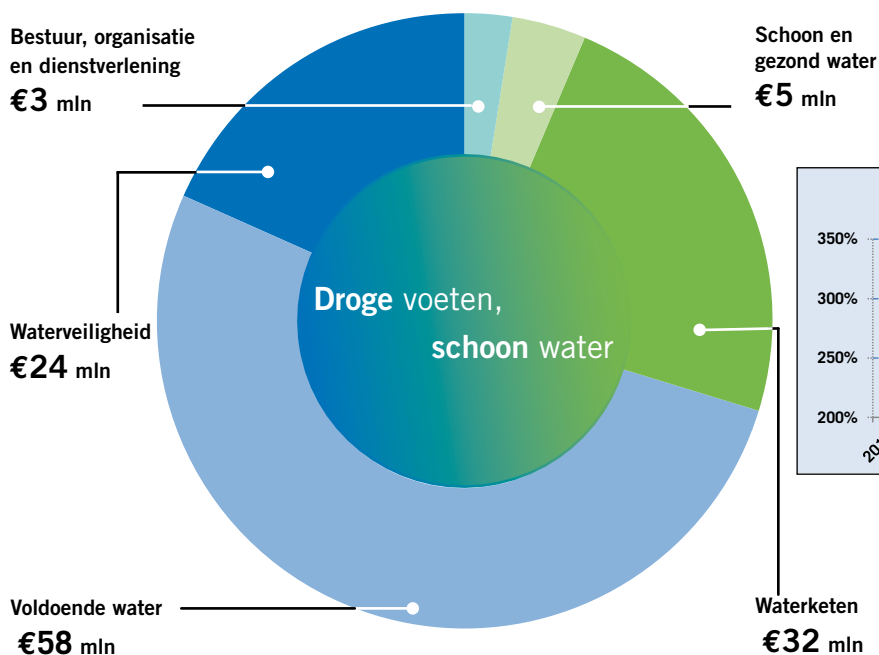
Exploitatie: €206 mln

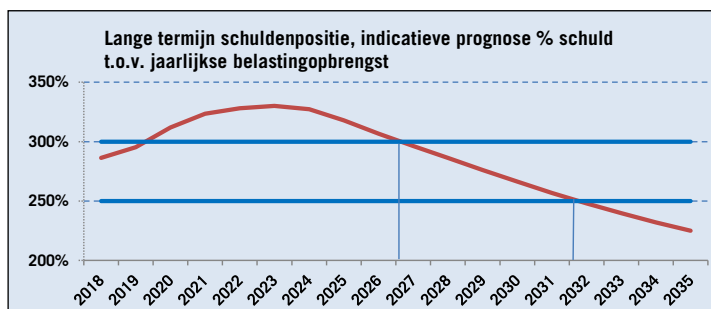
Tarieven

Belastingtarieven, €	2018	2019
Ingezetenenomslag per woonruimte	105,40	105,40
Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0267%	0,0242%
Omslag ongebouwd overig per ha.	82,75	83,50
Omslag wegen per ha.	331,00	334,00
Omslag natuur per ha.	4,00	4,00
Zuiveringsheffing per v.e.	57,10	58,10
Verontreinigingsheffing per v.e.	57,10	58,10

Investerings: €122 mln incl. baggeren

Schulden

Programmabegroting/ Jaarplan 2019

in tekst en cijfers

Inhoudsopgave

Inleiding	16
1. Programma Waterveiligheid	19
2. Programma Voldoende water	22
3. Programma Schoon en gezond water	26
4. Programma Waterketen	29
5. Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening	32
6. Financiële uitwerking	37
7. Risicoparagraaf	43
Bijlage 1. Kaders en uitgangspunten	45
Bijlage 2. Overzicht investeringen	47
Bijlage 3. Verbonden partijen	50
Bijlage 4. Restrisco's	51
Bijlage 5. Exploitatie naar kosten- en opbrengstsoorten	54
Bijlage 6. Exploitatiebegroting naar taken	57
Bijlage 7. Beleidsproducten, kostensoorten en belastingcategorieën	58
Bijlage 8. Hoe komen we van kosten tot tarieven?	59
Bijlage 9. Verdeling exploitatielasten naar waterschapstaken	60
Bijlage 10. Financiering: hoe betalen we het?	62
Bijlage 11. EMU-saldo	64

Inleiding

Rijnland klaar voor de toekomst

Voor u ligt de begroting 2019. Het is het sluitstuk van het begrotingsproces dat begon met het vaststellen van de effectmonitor en het meerjarenperspectief in juli van dit jaar. Het is gelukt om een ambitievol jaarplan op te stellen dat de WBP-doelen verder realiseert op een financieel verantwoorde manier: een gemaximeerde 2% lastendrukstijging en een beheersbare schuldenlast van maximaal 300% in 2027. We gaan ook verder aan de slag met onder meer de energietransitie, 'Kijk op waterkwaliteit' en de gevolgen van klimaatverandering. En we maken verder werk van ICT-beveiliging, privacybescherming en de invoer van de Omgevingswet. Zo wordt onze organisatie nog beter bedrijfszeker en klaar voor de toekomst.

Transformatie

Dit is de laatste begroting die wij in deze bestuursperiode vaststellen. In deze periode was er sprake van een transformatie. In 2015 –en al eerder- begonnen we met de schop in de grond om achterstanden weg te werken. Eind 2019 kijkt Rijnland met een zo breed mogelijke blik naar hoe we complexe problemen, zoals klimaatverandering, samen met onze partners en belanghebbenden het hoofd kunnen bieden. De komende maanden gaan we aan de slag met onderwerpen van groot maatschappelijk belang, waaronder bodemdaling, circulaire economie, samenwerking in het ruimtelijke domein en digitale transformatie. Ondertussen blijven wij natuurlijk doorwerken aan het op orde brengen en houden van het watersysteem en de waterketen.

Goede voortgang WBP5

- We hebben de afgelopen jaren niet stilgezeten. We begonnen met het vaststellen van een nieuw waterbeheerplan. Zonder volledig te zijn springen de volgende onderdelen eruit:
- Deze periode bereiken we alle doelstellingen op het gebied van waterveiligheid. Onze top-25 regionale keringen is op orde en de IJsseldijk in Gouda is op innovatieve wijze versterkt. De verbetering van overige keringen is in volle gang.
- 90% Van het watersysteem is nu op orde. We hebben poldergemalen gerenoveerd en peilbesluiten geactualiseerd. Met het baggeren van honderden kilometers watergangen is de achterstand vrijwel weggevoerd. We zijn volop bezig met de realisatie van twee grote piekbergingen. De vier boezemgemalen zijn gereed voor de toekomst. Onze watersysteembeheerders maken nu gebruik van de nieuwste systemen voor het sturen op waterpeilen in de boezem en de polders.
- Met het doorlopen van het proces 'Kijk op waterkwaliteit' hebben we een duidelijk beeld van wat er de komende bestuursperiode moet gebeuren. De Nieuwkoopse en Reeuwijkse Plassen zijn kilometers natuurvriendelijke oevers rijker. Alle boezemgemalen en een derde van de poldergemalen zijn voortaan visvriendelijk. 40 Van de 43 officiële zwemwaterlocaties voldoen aan de Europese Zwemwaterrichtlijn mede door inspanning van Rijnland.
- De waterketen krijgt steeds meer vorm. In het bestuurlijke proces 'toekomstige organisatie zuiveren' hebben we met elkaar bevestigd dat het zuiveren van afvalwater door de eigen organisatie een kerntaak van Rijnland blijft. We hebben recent de slibstrategie vastgesteld. De awzi's Katwijk, Velsen en Leiden zuid-west zijn vernieuwd. Verouderde installaties in de Haarlemmermeer zijn opgeheven en samengebracht in Zwaanshoek. En we werken aan andere renovaties en onze energieopgaven.

Schoepenrad boezemgemaal Spaarndam

Bestuurlijke thema's volop in uitvoering

- Naast de ambities uit het WBP5 hebben we in het coalitieakkoord vijf thema's benoemd waar wij meer aandacht aan wilden besteden. Deze thema's zijn inmiddels opgepakt in alle bestuursprogramma's. Om enkele voorbeelden te geven:

Participatie en samenwerking

- Door een intensief voortraject met eigenaren en andere belanghebbenden was er draagvlak voor een uiteindelijk soepel verlopend Peilbesluit Reeuwijk.
- In de aanpak van overlast door bodemdaling werken we in de coalitie 'Gouda stevige stad' samen met overheden, kennisinstellingen en bewoners.
- Om te werken aan gezamenlijke opgaven hebben we strategische samenwerkingsagenda's met gemeenten als Velsen, Zoetermeer en Katwijk, drinkwaterbedrijf Dunea en met het Schiphol TradePark.
- In de regionale agenda Hart van Holland waren we betrokken bij het opstellen van de Omgevingsvisie 2040, die onlangs in de prijzen viel.

Dienstverlening

- Naast het voldoen aan de eisen op het gebied van digitale dienstverlening is het zaakgericht werken ingevoerd: de vraag van de burger staat centraal.
- De basis is gelegd voor de aansluiting op het digitaal stelsel omgevingswet.
- Er is een klantcontactteam opgezet, dat nu maandelijks gemiddeld 1.250 vragen afhandelt.

Deregulering

- Er is een nieuwe Keur tot stand gekomen die meer uitgaat van vertrouwen, verantwoordelijkheid en flexibiliteit ('ja, tenzij').
- We anticiperen op de Omgevingswet en de nieuwe Waterschapsverordening.

Innovatie

- We ontwikkelen een innovatief klimaat en nemen deel aan strategische allianties, zoals de Groene Circels, met o.a. Heineken, de provincie en kennisinstellingen.
- We werken aan nieuwe zuiveringstechnieken (o.a. DemonEssde en borstelcentrifugetechniek) en bereiden de pilots voor zuiveren van nieuwe stoffen zoals medicijnresten voor.

Duurzaamheid

- We scheppen de voorwaarden voor de komst van een blue energy centrale in Katwijk, en voor de toepassing van smartpoldertechniek.
- We passen in Nieuwveen thermische energie van een awzi toe bij het verwarmen van een zwembad en een toekomstig bedrijventerrein.
- We hebben een weide met zonnepanelen gerealiseerd bij awzi Katwijk en een tweede is in voorbereiding.
- Meer voorbeelden van innovatie in duurzaamheid vindt u op www.rijnland.net/innovatie-en-duurzaamheid.

Zonneweide awzi Katwijk

Rijnland weerbaar

De Rijnlandse organisatie bleek in 2018 voldoende veerkracht te hebben bij bijzondere omstandigheden, waaronder een voorjaar met veel water, een zeer droge zomer, een ICT-verstoring in het najaar en daarnaast persleidingbreuken en een calamiteit op awzi Zwaanshoek. De komende jaren versterken we deze veerkracht waar nodig verder, mede omdat klimaatextremen frequenter zullen optreden en tot 'het nieuwe normaal' gaan horen.

Rijnland financieel duurzaam en gezond

Het is het gelukt om een lastenontwikkeling te realiseren binnen de afspraken uit het coalitieakkoord: 4,8% in 2016, 4,8% in 2017, 2% in 2018 en weer 2% in 2019, mede dankzij doelmatigheidsmaatregelen. Ter vergelijking: bij de start van deze bestuursperiode was nog een lastenontwikkeling voorzien van resp. 6,5%, 5,8%, 5,7% en 3,5%. Hoe deze ontwikkeling doorwerkt in de tarieven 2019 en in voorbeeld-praktijksituaties kunt u lezen in [paragraaf 6.5](#). Een meerpersoonshuishouden van een huurhuis betaalt in 2019 bijvoorbeeld € 3 per jaar meer.

Als college vertrouwen wij er volmondig op dat we Rijnland beter achterlaten voor het volgende bestuur, waarbij we zorgen voor een goed overdrachtdossier.

Versterking IJsseldijk Gouda met struinpadij en bloemrijke dijk

1. Programma Waterveiligheid

Portefeuillehouders: M. Kastelein, H. Pluckel (kust)

Directeur: A. Bol. Resultaatmanager: M. van Keulen

1.1 Doel

Wij beschermen ons beheergebied en de Rijnlandse inwoners tegen overstromingen vanuit de zee, de rivieren en het regionale watersysteem (de boezemwateren).

Hiervoor gebruiken we een aanpak in drie lagen, de meerlaagsveiligheid:

1. We beschermen tegen overstromingen (preventie).
2. We adviseren over het beperken van de gevolgen (duurzame ruimtelijke inrichting).
3. We bereiden ons goed voor op een calamiteit (rampenbeheersing).

1.2 Bescherming tegen overstromingen

Rijnland heeft als beheerder de zorgplicht om de keringen aan de veiligheidseisen te laten voldoen en voor het noodzakelijke preventieve beheer en onderhoud te zorgen. Voor de primaire keringen is dit expliciet verankerd in de waterwet, maar we vinden dat we voor de regionale keringen eenzelfde zorgplicht hebben. In het kader van de zorgplicht verhogen en versterken we regelmatig onze waterkeringen, bijvoorbeeld omdat ze door bodemdaling te laag zijn geworden. En we zetten instrumenten als voorlichting, advisering, vergunningverlening, inspectie, toezicht en handhaving in. Waar mogelijk werken we samen met andere partijen door opgaven te koppelen.

Vanuit de toetsing 2012 zijn we bezig de -toen afgekeurde- primaire en regionale keringen op orde te brengen. De kustwerkzaamheden zijn afgerond en voor primaire keringen resten alleen enige kunstwerken in Gouda (Keersluis en Mallegatsluis).

Voor regionale keringen hebben we met de provincies afgesproken om in 2021 378 km op orde te hebben en in 2030 alle 492 km afgekeurde keringen.

Daarnaast zijn er natuurlijk kleine onderhoudswerkzaamheden door Rijnland (na schademeldingen uit de voorjaarsinspectie en zo nodig droogte-inspecties) en het dagelijks onderhoud door ingelanden (na schade door bijvoorbeeld activiteiten door mensen of vee).

De belangrijkste maatregelen in 2019 zijn:

- Voor de Mallegatsluis en de Keersluis loopt de voorbereidingsfase.
- Van de regionale keringen verbeteren we in 2019 tenminste 25 km regionale keringen. Verder bereiden we ongeveer evenveel kilometers kadeverbeteringen voor die in latere jaren tot uitvoering komen.
- In 2019 ronden we de detailtoetsing van de resterende opgave van regionale keringen af. Hiermee bepalen we scherper waar we nog een veiligheidsopgave hebben en waar niet. Kadestrekkingen zullen deels goedgekeurd kunnen worden waardoor de resterende opgave vermindert. De detailtoetsing betreft 75 km.
- De planstudies voor de verbetering van drie sluizen en een duiker in de Spaarndammerdijk lopen in 2019.
- We werken door aan de in 2018 gestarte toetsing van de objecten in regionale waterkeringen. Tot en met begin 2022 werken we aan de toetsing van de objecten. In 2019 starten we ook met de voorbereiding van de toetsing van de grondlichamen (voor de toetsronde 2021), dit in het kader van de start van de volgende toetsronde voor de regionale keringen die uiterlijk 2024 moet zijn afgerond.
- We maken de start om te komen tot een beleidsactualisatie Waterveiligheid.

- We zetten de samenwerking met andere waterschappen voor het muskusrattenbeheer voort. De samenwerkingsovereenkomst loopt nog tot en met 2019. Op basis van uitgebreid landsbreed onderzoek zal het bestrijdingsbeleid bijgesteld worden.
- We voorkomen activiteiten die een negatieve invloed hebben op de waterkeringen. Dit doen we met voorlichting, planadvisering, vergunningverlening, inspectie, toezicht en handhaving. We bespreken een nadere aanpak van kadeschouw.
- Voorjaarsinspectie houden en het regulier onderhoud en handhaving die daar op volgen.

1.3 Advisering over schadebeperking overstromingen

Hoe hoog en sterk onze waterkeringen ook zijn, een overstroming valt nooit uit te sluiten. Dit reestriscio accepteren we als maatschappij, maar daarnaast kunnen aanvullende maatregelen worden genomen om de gevolgen te beperken. Rijnland adviseert hierin.

De belangrijkste werkzaamheden in 2019 zijn:

- We blijven ons actief inzetten om het bewustzijn over het wonen en werken in een overstroombaar gebied te vergroten. In 2018 hebben we realistische overstromingsbeelden die we daarvoor kunnen gebruiken aan anderen beschikbaar gesteld. Via het Klimaatteam wordt met gemeenten en andere waterbeheerders hierover het gesprek verder gevoerd.
- Klimaatkaarten: actualisatie van de diverse klimaatkaarten en waar nodig verdere uitbreiding met de nieuwste overstromingsgegevens.
- Het onderwerp wordt onder meer door ons ingebracht in gesprekken met gemeenten in het kader van de door de gemeenten op te stellen omgevingsvisies.

1.4 Calamiteitenbestrijding

Calamiteiten kunnen we helaas nooit uitsluiten. Rijnland bereidt zich dan ook goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. Het gaat daarbij niet alleen om overstromingen, maar ook om bijvoorbeeld waterkwaliteitsincidenten zoals illegale lozingen, of incidenten op één van de afvalwaterzuiveringsinstallaties. Het goed voorbereiden op calamiteiten speelt dus niet alleen bij het thema Waterveiligheid, maar ook bij de andere thema's. Om herhaling in tekst te voorkomen staat het onderwerp calamiteitenbestrijding beschreven in [paragraaf 5.3](#). De kosten zijn opgenomen in: Kwaliteit van de organisatie, programma BOD.

Specifiek voor de keringen vinden in dit kader wel activiteiten plaats:

- Oefeningen met proefsluitingen van noodkeringen.

1.5 Top 7 resultaten 2019

1. Verbetering van ca. 25 km regionale keringen.
2. Afronding detailtoetsing resterende opgave regionale keringen (75 km).
3. Voortzetting toetsing objecten in regionale keringen (25% gereed, loopt tot 2022).
4. Planstudies voor de kunstwerken in de Spaarndammerdijk en de IJsseldijk Gouda lopen.
5. Actualisatie van de beleidskaders op basis van evaluatie.
6. Voortzetting kade-inspecties (voorjaarsinspectie en zo nodig droogte-inspecties) en aanpak van de geconstateerde schade.
7. Inbreng veiligheid in woningbouwopgaven en omgevingsvisies.

1.6 Financieel

Waterveiligheid, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	18,5	24,1	18,5	16,1	19,5
Exploitatiekosten incl. kap.lasten	29,4	27,0	27,2	25,9	27,0

Investerings

Het gros van de investeringsuitgaven 2019 betreft toetsing en verbeteringswerken van regionale keringen (€ 20,4 mln). De investering in de IJsseldijk bij Gouda bedraagt bijna € 2,4 mln. Voor de planstudie voor de kunstwerken Spaarndammerdijk (afgewaardeerde primaire kering) wordt € 1,3 mln geraamd. Voor een specificatie wordt verwezen naar [bijlage 2](#).

Exploitatie

De belangrijkste exploitatiekosten 2019 zijn de afschrijving en rente op de kust- en dijkversterkingsprojecten (€ 11,7 mln), de bijdrage aan het HWBP (€ 12,2 mln), onderhoud en beheer (€ 1,0 mln) en het muskusrattenbeheer (€ 1,8 mln).

Ontwikkeling

De exploitatiekosten in 2019 dalen per saldo met € 2,4 mln t.o.v. de programmabegroting 2018. Dit komt met name door de lagere kapitaallasten, als gevolg van de gunstige renteontwikkeling en latere oplevering van een aantal investeringswerken (€ 0,7 mln). Ook de HWBP-bijdragen zijn in 2019 lager dan in 2018 (€ 1,4 mln), hoewel hoger dan geraamd in het MJP (jaarschijf 2019: +€ 1,1 mln). Daarnaast is de bijdrage voor het muskusrattenbeheer verlaagd van € 2,0 mln in 2018 naar € 1,8 mln in 2019.

2. Programma Voldoende water

Portefeuillehouders: J. Langeslag, W. von Faber (zoet water)

Directeur: A. Bol. Resultaatmanager: E. Ubink

2.1 Doel

Rijnland zorgt voor voldoende water, dus niet te veel en niet te weinig, en met de juiste kwaliteit, passend bij de functies in ons gebied. Nu en in de toekomst. Rijnland ligt voor het grootste deel onder zeeniveau, zodat bemaling vereist is. Rijnland kent een grote variatie aan hoogteligging en landgebruik, waardoor er belangentegenstellingen zijn bij het peilbeheer. Bovendien neemt door klimaatverandering, bodemdaling en verstedelijking de druk op de ruimte en het watersysteem toe. Om voor voldoende (zoet) water te zorgen, zijn goed beheer, een goede inrichting, gedegen onderhoud, en nauwe samenwerking met onze partners van essentieel belang.

2.2 Peilbeheer

Rijnland faciliteert de functies in het gebied door het instellen en voeren van een goed oppervlaktewaterpeil. Dit doen we in goed overleg met belanghebbenden en met andere waterbeheerders. We zoeken hierbij naar een optimum van alle belangen, duurzaamheid en kosten en baten. Waar het faciliteren van de huidige functies niet doelmatig kan, overleggen we met de ruimtelijke ordenaars en belanghebbenden over het aanpassen van de functies. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We voeren het peil zoals in het peilbesluit vastgesteld in ca. 90% van de polders, binnen marges (+/-5 cm, tenzij anders opgenomen in het peilbesluit).
- We actualiseren 15 à 20 peilbesluiten per jaar. Het aantal actuele peilbesluiten neemt daardoor toe tot ca. 90%. Bij de prioritering houden we nadrukkelijk óók rekening met externe ontwikkelingen. Een bijzonder project is de voorbereiding van het peilbesluit voor de binnenstad van Gouda.
- We reguleren (via meldingen en vergunningen) peilafwijkingen en handhaven deze, op basis van het in 2017 geëvalueerde en in 2018/2019 geactualiseerde beleid peilafwijkingen.

2.3 Instandhouding watergangen

Om het vastgestelde peil te kunnen voeren, voert Rijnland water aan en af met behulp van kunstwerken (inlaten, gemalen, stuwen) en watergangen. Rijnland onderhoudt deze kunstwerken en watergangen, waar de onderhoudsplicht ligt bij Rijnland, om te zorgen dat ze goed functioneren. We brengen en houden onze basis op orde. Hierbij hanteren we twee uitgangspunten: we maken continu een afweging tussen functies, risico's en levensduurkosten (principes van assetmanagement), en we doen dit duurzaam - in materialen, energieverbruik en invloed op de omgeving. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We voeren dagelijks groot onderhoud uit aan onze poldergemalen en boezemgemalen. In 2019 loopt de uitvoering van 'cluster 2' (ca. 25 poldergemalen). We ronden dit cluster in 2020 pas af en daarom starten we begin 2019 parallel met een nieuw cluster poldergemaalrenovaties van ca. 20 stuks, om geen onderhoudsachterstanden op te lopen.
- We hebben meer dan 3.000 overige kunstwerken (inlaten, stuwen, duikers, etc.) in beheer en onderhoud. We prioriteren er voor 2019 ca. 40 voor (groot) onderhoud.
- Het onderhoudsbaggeren neemt de plaats in van achterstandsbaggeren. In 2019 programmeren wij 250 km te baggeren watergangen. Baggerwerken in PFOS-gebieden worden in 2019 grotendeels afgerond.
- We onderhouden jaarlijks ca. 2.600 km watergangen conform de gedragscode Flora- en Faunawet.
- We starten met de Legger Kunstwerken waterlopen (o.a. uitgangspunten bepalen en inrichting GIS-systeem, inspraak en afronding in 2020).

- We actualiseren het convenant over onderhoud stedelijk water met gemeente Haarlemmermeer.
- We adviseren derden bij ruimtelijke ontwikkelingen, verlenen vergunningen en handhaven. We anticiperen hierbij op de nieuwe Omgevingswet en benutten omgevingsvisies om onze opgaven aan andere maatschappelijke opgaven te koppelen.
- We zijn een proactieve partner bij ontwikkelingen die bijdragen aan meer duurzaam en toekomstbestendig beheer van veengebieden (waaronder tegengaan van bodemdaling). Lokale initiatieven en sectoren worden gestimuleerd en ondersteund bij innovaties en transities die bijdragen aan duurzaam (water) beheer. Daarbij wordt afgestemd met andere stakeholders zoals Groene Hart, Platform Slappe Bodem, klimaatakkoord en het Nationale Kennisprogramma Bodemdaling zodat onze bijdragen complementair is en niet overlappend.
- We werken actief met partners samen aan specifieke problemen zoals grondwateroverlast of bodemdaling. Zo werken we in 2019 samen met de gemeente Noordwijk verder aan een oplossing voor de grondwateroverlast, omdat de eerder gekozen oplossing in praktijk niet goed bleek te werken. Ook werken we met Gouda aan een Kaderplan Bodemdaling Binnenstad met als doel de overlast door bodemdaling op de langere termijn te beperken.
- Rijnland beheert de doorgaande recreatieve vaarroutes en is nautisch beheerder (openbare orde en veiligheid op het water) voor zover dit niet bij andere overheden is belegd. We overleggen met provincies en gemeenten over een logischer verdeling.

2.4 Wateroverlast

De overheden hebben in 2003 in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) afgesproken het watersysteem te verbeteren en klimaatbestendig te maken. De provincies hebben deze afspraken vertaald in wateroverlastnormen. Dit schept duidelijkheid wat ingelanden van het waterschap mogen verwachten en waar ze zelf aan de lat staan. De meest recente klimaatscenario's van het KNMI laten zien dat de klimaatontwikkelingen sneller gaan dan gedacht. De overheden hebben dit vertaald in een Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie dat naast wateroverlast ook over droogte, hitte en overstroming gaat. Het plan moet bijdragen om vanaf 2020 bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaatbestendig te handelen. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- In 2019 loopt de uitvoering van de piekberging Nieuwe Driemanspolder volop (af te ronden in 2020).
- In 2019 ronden we het uitvoeringscontract voor de piekberging Haarlemmermeer af en gaan we het contract aanbesteden (realisatie af te ronden in 2023).
- De laatste peilbesluiten en NBW-toetsingen van het watergebiedsplan Spaarnwoude worden ter besluitvorming voorgelegd. Diverse andere plannen lopen onverminderd door. We starten met de uitvoering in de Hemmeerpolder en verwachten besluitvorming over diverse peilbesluiten en maatregelplannen in watergebiedsplan Benoorden en bezuiden de Wijde Aa.
- In de watergebiedsplannen nemen we naast waterkwantiteit ook waterkwaliteit en waar mogelijk andere opgaven mee.
- We overleggen met andere waterbeheerders hoe we elkaar kunnen helpen in geval van wateroverlast of watertekort ('slim watermanagement'). In 2019 leidt dit tot verdere implementatie in het dagelijks waterbeheer.
- We gaan gemeenten ondersteunen met kennis en instrumenten (klimaatkaarten) bij stresstesten die de kwetsbaarheid voor de klimaatopgave in beeld brengen. Deze testen vormen de basis voor gezamenlijk uit te werken strategieën.
- Het beleid ten aanzien van de aanleg van verhardingen wordt zodanig aangepast, dat meer mogelijkheden worden gecreëerd voor klimaatadaptieve initiatieven, zoals alternatieve waterbergingen.
- SPONGE: Rijnland participeert in dit internationale project van de gemeente Leiden. De focus in 2019 ligt op toepassen van alternatieve waterberging. Zie www.gagoed.nl/leiden-sponge2020/
- Innovaties op het gebied van energie uit water: warmtewinning uit oppervlaktewater ('Teo') en blue energy (ontwikkeling democentrale Katwijk). Rijnland faciliteert warmtewinning door derden en participeert actief in o.a. Katwijk om de techniek van Teo van de grond te krijgen. We stellen samen met onze partners vast welke rol Rijnland past en hoe Teo-projecten effectief worden georganiseerd. De planuitwerking van de Blue Energy centrale kan starten, mits de financiering rond is en er een consortium is dat de centrale gaat beheren.

2.5 Zoetwatervoorziening

Rijnland laat water in, met name bij Gouda, om de functies te voorzien van voldoende (zoet) water. In zeer droge perioden, zoals we in 2018 beleefd hebben, ontstaat er echter een tekort aan water van voldoende kwaliteit. Als het inlaatwater bij Gouda te zout wordt, zet Rijnland de Klimaatbestendige Water Aanvoer (KWA) in; een stelsel van wateren tussen Rijnland en het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek. Door klimaatverandering voldoet de KWA op termijn niet meer. In het Deltaprogramma Zoetwater werkt Rijnland samen met collega-waterbeheerders en andere partners aan een duurzame zoetwatervoorziening.

- Het project KWA+ dat samen met HDSR wordt uitgevoerd, zorgt voor een uitbreiding van de KWA van 7 m³/s naar ten minste 15 m³/s (t/m eind 2021). In 2019 wordt voor alle trajecten de planuitwerkingsfase afgerond en start voor een aantal trajecten de uitvoeringsfase.
- Naar aanleiding van de droogteperiode 2018 zijn nog diverse maatregelen te nemen om de robuustheid van het watersysteem te verbeteren. Een aandachtspunt is onder andere de zoutindringing via de Grote Sluis van Spaarndam. We sturen actief op het voorkomen van extra zoutaanvoer door de komst van de Zeesluis. Andere mogelijke verbetermaatregelen zijn slimmere doorspoelroutes, opslag in de bodem, teeltwijzen en meer adaptief inzetten van de aanvoerroutes.

2.6 Top 9 resultaten 2019

1. We voeren het peil conform het peilbesluit in 90% van de polders (binnen beheermarges).
2. We actualiseren 15 à 20 peilbesluiten.
3. De uitvoering van 10 poldergemaalrenovaties ronden we af en we pakken ruim 20 nieuwe poldergemaalrenovaties op.
4. We renoveren ca. 40 overige kunstwerken in watergangen.
5. We baggeren 200-250 km in het onderhoudsprogramma en ronden baggeren in PFOS-verdachte gebieden zoveel mogelijk in 2019 af.
6. We onderhouden ca. 2.600 km watergangen conform de gedragscode Flora- en Faunawet.
7. De uitvoering van de piekberging Nieuwe Driemanspolder loopt; we ronden het uitvoeringscontract voor de piekberging in de Haarlemmermeer af en besteden het contract aan.
8. We ronden de uitvoering van watergebiedsplan Spaarnwoude af, starten met Hemmeerpolder en gaan door met diverse andere watergebiedsplannen.
9. We ronden de fase van planuitwerkingen voor alle trajecten van het project KWA+ af en starten op een aantal trajecten met de uitvoeringsfase.

2.7 Financieel

Voldoende water, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen, incl baggeren	57,6	58,2	54,2	36,5	30,0
Exploitatiekosten incl. kap.lasten	50,5	56,1	55,3	58,4	61,2

Investerings

Een belangrijk deel van de investeringsuitgaven 2019 is bestemd voor de watergebieds-plannen (samen €13,7 mln) en de aanleg van de piekbergingen Nieuwe Driemanspolder en Haarlemmermeer (samen € 16,2 mln). Daarnaast zijn investeringen geraamd voor onder meer de renovatie van poldergemalen (€ 7,0 mln) en stedelijke waterplannen (strategische samenwerkingsagenda, €1,5 mln). Voor een specificatie wordt verwezen naar [bijlage 2](#).

De grote baggerprojecten zijn in bovenstaande tabel opgenomen bij de investeringen, hoewel deze vanaf 2019 lopen via de exploitatiebegroting: € 13,6 mln, waarvan € 3,2 mln inlopen achterstand. Het investeringsniveau exclusief de baggerprojecten komt uit op:

Voldoende water, € mln	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen, excl. baggeren	44,6	40,5	28,2	21,0

Exploitatie

De belangrijkste netto exploitatiekosten 2019 zijn:

- Baggeren, onderhoudsbaggeren en afronden baggerclusters € 14,5 mln
- Onderhoud/assetmanagement aan waterlopen en kunstwerken € 12,9 mln
- Bouw, aanleg en verwerving van kunstwerken en waterlopen € 11,7 mln
- Themaplannen, gebiedsgerichte plannen en peilbesluiten € 6,4 mln
- Bediening van kunstwerken € 5,3 mln
- Vergunningen en handhaving € 3,9 mln

Ontwikkeling

De exploitatiekosten in 2019 stijgen per saldo met € 5,6 mln t.o.v. de programmabegroting 2018. De belangrijkste oorzaken zijn:

- De keuze om -op advies van de accountant- de baggerwerken voortaan te financieren via de exploitatiebegroting in plaats van via een voorziening. Dit leidt tot een verhoging van € 4,0 mln. (Hiervan wordt € 3,2 mln onttrokken uit de nieuwe bestemmingsreserve baggerwerken. De toename in de exploitatiebegroting is per saldo € 0,8 mln).
- Het besluit om minder uren te activeren en het omzetten van inhuur naar vast leidt tot een lagere opbrengst van doorbelaste geactiveerde lasten: € 1,4 mln.
- Meer toegerekende personele kosten incl. lagere kosten inhuur: € 1,2 mln.
- Hogere kapitaallasten m.n. afschrijvingen: € 0,7 mln.
- Kosten waakvlamovereenkomsten: € 0,1 mln.

3. Programma Schoon en gezond water

Portefeuillehouder: W. von Faber

Directeur: A. Bol. Resultaatmanager: M. van Keulen

3.1 Doel

Schoon en gezond water is essentieel voor de landbouw, de natuur, de woonomgeving en om te recreëren in en op het water. Een groot deel van de Rijnlandse wateren is nog niet schoon en gezond omdat het te voedselrijk is of te vervuild. Ook een goede inrichting en ecologisch beheer en onderhoud zijn belangrijk. Het vergt nog veel inzet van Rijnland en partners om eigen en Europese afspraken –een goede toestand in 2027 van waterkwaliteit en waterecologie- te halen. Zowel in de grote watersystemen (de zogenaamde waterlichamen) als in de kleinere wateren in de polders. Dit zoals afgesproken in het Waterbeheerplan 5 en in het bestuurlijke proces ‘Kijk op waterkwaliteit’. Met de Middelen- en effectmonitor 2017 hebben we gezien dat meer inzet op waterkwaliteitsverbetering nodig is en met ingang van 2019 gaan we daarom opstomen.

3.2 Emissies

De waterkwaliteit verbetert al decennia lang door forse investeringen van Rijnland en andere partijen. Vooral door maatregelen om emissies uit de landbouw en uit de waterketen tegen te gaan. Het hoofdstuk ‘Programma Waterketen’ gaat nader in op de emissies uit de waterketen (afvalwaterzuiveringen, riooloverstorten, medicijnresten, etc.). De belangrijkste (andere) emissiemaatregelen voor schoon en gezond water in de planperiode zijn:

- We adviseren en stimuleren de agrarische sector bij het opstellen en uitvoeren van emissiebeperkende maatregelen in het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer. Er worden pilots en onderzoeken uitgevoerd, er zijn subsidieregelingen opengesteld, en nu is het tijd voor opschaling van de nog kleine pilotgebieden. Als eerste komt in beeld de emissie-aanpak in bollengebied Hogeveensepolder (‘bollenpolder van de toekomst’). Verder breiden we de blauwe dienstenregio’s uit voor akkerbouw en melkveehouderij.
- We geven voorlichting en handhaven op het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. In het nog op te stellen Nalevings-uitvoerings-programma (NUP) 2019 zal bepaald worden welke activiteiten we precies uitvoeren.
- Vervuilde waterbodems (vervuild met milieuschadelijke stoffen zoals PAK’s, PFOS) worden in onze reguliere baggerwerken verwijderd. Hierdoor zullen we in volgende baggerondes (onderhoudsbaggeren) relatief steeds minder vervuilde waterbodems aantreffen, zeker indien de vervuilingbronnen inmiddels zijn gesaneerd.

3.3 Beheer

Een goede inrichting, een goed beheer en goed onderhoud van de wateren vormen een essentiële voorwaarde voor het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie. Grote winst valt te halen uit het verbeteren van de inrichting, het beheer en het onderhoud van de kleinere wateren. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Rijnland beheert en onderhoudt de eigen wateren zo ecologisch mogelijk, maar in ieder geval conform de gedragscode Flora- en Faunawet.
- In watergebiedsplannen neemt Rijnland altijd opgaven voor waterkwaliteit en ecologie mee; we hanteren een integrale watersysteembenadering.

- We stimuleren derden hun onderhoud ook ecologisch(er) uit te voeren en verwachten na uitbreiding van de subsidieregeling Natuurvriendelijke Oevers (in 2018) weer meer aanvragen in 2019.
- De nieuwe legger waterlopen wordt begin 2019 vastgesteld; hiermee we stimuleren het particulieren, bedrijven en gemeenten in het gebied om de overige wateren (de niet-primaire wateren) op diepte te brengen.
- Begin 2019 is de vispassage bij boezemgemaal Spaarndam naar planning gereed. Daarmee zijn alle Rijnlandse boezemgemalen vispasseerbaar.
- Rijnland neemt eind 2018 besluiten over het in komende jaren volgen of mede aansturen van onderzoeken naar populatiebeheersing van rivierkreeften (voor zover deze exoten impact hebben op een goed watersysteem).

3.4 KRW-waterlichamen (meren, rivieren, vaarten)

De Europese Unie heeft in 2000 de Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld met als doel de kwaliteit van het water en het leven in en op het water, te beschermen en verbeteren. In Nederland hebben de overheden hierover afspraken gemaakt in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW, 2003). De aanpak richt zich in drie periodes van elk zes jaar vooral op de grotere meren en vaarten, de zogenoemde waterlichamen. Uiterlijk in 2027 moeten deze waterlichamen in 'goede toestand' verkeren. Binnen Rijnland gaat het om 40 waterlichamen. Dit zijn vooral de grote boezemmeren en -kanalen. Hoewel de resultaatsverplichting voor de waterlichamen geldt, houdt dit ook een opgave voor de meeste polderwateren in, omdat de waterkwaliteit van de grote waterlichamen in belangrijke mate wordt beïnvloed door de waterkwaliteit van de inliggende polders doordat alle polders op de boezem afwateren.

De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We monitoren, beheren en onderhouden de ingerichte waterlichamen uit KRW1.
- We gaan door met voorbereiding en uitvoering van maatregelen in KRW2-geprioriteerde waterlichamen. We voeren de maatregelen in de Langeraarse Plassen uit. We starten met de uitvoering van de eerste maatregelen in de regio Aalsmeer (Bovenlanden Aalsmeer, Westeinder). Daarnaast komen er maatregelvoorstellen voor Zoetermeer en Amstelveense Poel.
- In 2019 leveren we, conform de landelijke afspraken, ons maatregelenpakket op voor de waterlichamen van de 3^e fase (KRW3).
- We zoeken actief naar synergiekansen in niet-geprioriteerde waterlichamen.
- In 2019 werken we in het project 'Gezonde Sloten' aan het verder verbeteren van de waterkwaliteit in de polders.

3.5 Zwemwater

De Europese Unie heeft in 2006 de Europese Zwemwaterrichtlijn vastgesteld om de gezondheid van zwemmers te beschermen via schoner zwemwater en betere voorlichting. Binnen Rijnland liggen 43, door de provincies aangewezen, officiële zwemwaterlocaties.

Op de zwemwaterlocaties moeten voor de bacteriologische kwaliteit minimaal voldoen aan de Europese klasse-indeling 'aanvaardbaar'. Ook is een inspanningsverplichting om meer locaties in de klasse 'goed' of 'uitstekend' te krijgen. In het WBP5 hebben we de aanvullende doelstelling opgenomen dat we in samen met de omgeving onderzoeken wat hiervoor nodig is. Voor blauwalgen is op nationaal niveau een blauwalgenprotocol opgesteld met daarin criteria voor het afgeven van een waarschuwing of een negatief zwemadvies. Dit heeft geen effect op de Europese klasse-indeling en ook heeft Rijnland geen wettelijke verplichting om de overschrijding aan te pakken. In de praktijk zorgen blauwalgen wel voor de meeste problemen en negatieve publiciteit. Vandaar dat we in het WBP5 hebben opgenomen dat we de overlast door blauwalgen willen beperken. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We meten de kwaliteit en rapporteren hierover aan de provincies en adviseren de provincies daar waar nodig.
- We actualiseren de zwemwaterprofielen en publiceren die via internet.
- Samen met belanghebbenden werken we aan het verbeteren van locaties die nog niet voldoen. Voor 2019 zijn dit de Veerplas en de Peddelpoel in Spaarnwoude, de Toolenburg speelvijver in Hoofddorp en de Nieuwkoopse Plassen.

- Voor blauwalgen voeren we de 'Aanpak blauwalgen 2017 -2021' uit. Voor 2019 staan waterstofperoxidebehandelingen (Klinkenbergerplas te Oegstgeest, Oosterduinse meer in Noordwijkerhout en de Zoetermeerse Plas) en maatregelen voor Westbroekplas (Haarlem), Elfhoeven (Reeuwijk) en Westeinderplassen gepland. In 2018 hebben we een doorvoergemaal bij zwemwaterlocatie Naaktrecreatie in Spaarnwoude gerealiseerd binnen Watergebiedsplan Spaarnwoude. Dit om de bacteriologische Kwaliteit te verbeteren en blauwalgenoverlast te verminderen.

3.6 Top 8 resultaten 2019

KRW-maatregelen:

1. Bovenlanden Aalsmeer en Westeinder (uitvoering).
2. Amstelveense Poel, Zoetermeerse Plas en baggerplan Langeraarse Plassen (planvaststelling).
3. Meer emissiereductie d.m.v. blauwe diensten akkerbouw en melkveehouderij en door middel van voorlichting en handhaving.
4. Voorbeeldproject emissiereductie: bollenpolder van de toekomst.
5. Opleveren van het maatregelenpakket voor de Rijnlandse waterlichamen van de 3e fase (KRW3) aan het Rijk.
6. Met het project 'Gezonde Sloten' verbeteren we de waterkwaliteit in de polders verder.

En verder:

7. We leveren de vispassage boezemgemaal Spaarndam op.
8. We werken aan (innovatieve) oplossingen voor blauwalgproblemen en bacteriologische problemen in zwemwateren.

Schoon en gezond water, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	4,0	5,1	5,5	5,9	6,0
Exploitatiekosten incl. kap.lasten	8,1	9,7	10,1	10,7	12,1

Investeringen

De investeringsuitgaven in relatie tot de KRW-maatregelen vergen ca. € 2,6 mln, blauwe diensten en aanpak landbouwemissies ca € 1 mln. Voor blauwalgbestrijding en zwemwatermaatregelen is € 0,7 mln gepland. Het hogere geraamde investeringsvolume 2019-2022 wordt vooral veroorzaakt door verdere KRW-maatregelen die nu nog in planfase zijn of in onderzoek. Voor een specificatie wordt verwezen naar [bijlage 2](#).

Exploitatie

De belangrijkste exploitatiekosten 2019 zijn het monitoren van de waterkwaliteit (€ 4,5 mln), kwaliteitsmaatregelen oppervlaktewater (€ 2,6 mln), vergunningverlening en handhaving (€ 1,2 mln) en diverse plannen (€ 1,0 mln).

Ontwikkeling

De exploitatiekosten in 2019 stijgen per saldo met € 1,6 mln t.o.v. de programmabegroting 2018. Dit is vooral het gevolg van:

- Extra advies- en onderzoekskosten 'Kijk op waterkwaliteit': € 1 mln
- Hogere doorbelasting van personele kosten incl. lagere kosten inhuur: € 0,4 mln
- Kosten PFOS-Schiphol: € 0,15 mln (ten laste van bestemmingsreserve PFOS-Schiphol)
- Lagere opbrengst geactiveerde lasten: € 0,3 mln
- Hogere bijdrage Aquon (€ 0,1 mln) en elektriciteit (€ 0,1 mln)

Hier staan lagere kapitaallasten (€ 0,3 mln) en lagere advies- en onderzoekskosten algemeen (€ 0,1 mln) tegenover.

4. Programma Waterketen

Portefeuillehouder: J. Haan

Directeur: A. Bol. Resultaatmanager: B. van Ooijen

4.1 Doel

Huishoudens en bedrijven gebruiken water. Na gebruik komt dit water via het gemeentelijk riool op de Rijnlandse afvalwaterzuivering. Wij zuiveren het afvalwater dat vastgestelde normen voor de kwaliteit van het effluent en dragen daardoor bij aan een goede volksgezondheid en een gezond watersysteem. Het zuiveren van afvalwater kost veel energie en chemicaliën. We zoeken dan ook continu naar verbeteringen en innovaties om de kosten te verlagen, beter te zuiveren en minder chemicaliën en energie te gebruiken. Het zuiveringsproces levert naast relatief schoon water ook mogelijkheden op voor het terugwinnen van grondstoffen en energie. Met de markt en onze partners zoeken we naar de beste oplossingen hierin. De focus ligt echter de komende jaren op het verder op orde brengen van onze installaties en het zuiveringsproces.

4.2 Doelmatige afvalwaterverwerking

In 2018 voldeed ongeveer de helft van onze zuiveringen niet aan de vastgestelde normen voor de effluentkwaliteit: een kwart voldeed niet aan de eigen strengere normen en een kwart voldeed niet aan de wettelijke eisen. De staat van de installaties en het inregelen na renovaties vormen de belangrijkste oorzaken daarvan. We gaan door met de ingezette inhaalslag van het opknappen van onze installaties en verbeteren ook het zuiveringsbeheer en onderhoud. Dit moet ertoe leiden dat eind 2019 tweederde van de zuiveringen aan de normen voldoet en in 2022 alle zuiveringen. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We actualiseren het strategisch zuiveringsplan en nemen hierin alle recente ontwikkelingen op zoals de toekomstige organisatie zuiveren (TOZ), de lange termijn assetplanning (LTAP), de aanpak van de zuiveringskringen en de slibstrategie.
- We gaan door met inspecties van onze assets –zuiveringen, gemalen en transportleidingen – en koppelen dit waar mogelijk aan onderhoudswerkzaamheden.
- We verbeteren onze lange termijn assetplanning (LTAP) op basis hiervan.
- We stellen de in 2018 opgestelde risicomatrix (hoe goed is goed, welk risico zijn we bereid te nemen) bestuurlijk vast.
- We onderzoeken de mogelijkheden van meer standaardisering in navolging van de pilot op de poldergemalen die in 2018 startte.
- We ronden de vervanging van de procesautomatisering af en voeren daarna een optimalisatieslag uit op o.a. uniformiteit, beveiliging, en volgend uit geleerde lessen.
- We starten de uitvoering van de renovatie Zwanenburg (afronding 2021) incl. het aansluiten en amoveren van Heemstede en Haarlem Schalkwijk.
- De voorbereiding van de renovatie Haarlem Waarderpolder loopt. De uitvoer start in 2020 en ronden we af in 2022. Tot die tijd vergt deze zuivering extra inspanningen van beheer en onderhoud.
- We voeren de restpunten op Zwaanshoek uit en bekijken opnieuw de capaciteit van de zuivering n.a.v. nieuwe prognoses van gemeenten en Schiphol.
- We ronden de restpunten van de renovatie op Velsen af en hebben overleg met Rijkswaterstaat over de zuiveringsprestaties in relatie tot de Demon/Essde.
- We maken een business case over de vraag of we de zuiveringen in het Groene Hart moeten centraliseren of dat we de huidige zuiveringen moeten renoveren.

- We voeren diverse ‘kleinere’ renovaties uit op meerdere zuiveringen in Zuid-Holland waaronder de roostergoedverwijderaars en de influentpompen Nieuwveen en de ijzerdoseerinstallaties op Alphen Kerk en Zaan en op Lisse.
- We pakken breed voorkomende problemen met de roostergoedverwijderaars gestructureerd aan.
- We voeren (correctief en preventief) onderhoud uit aan onze installaties volgens vastgestelde onderhoudsconcepten en z.g. Service Level Agreements die regelmatig evalueren.
- We werken intensief samen met gemeenten en drinkwaterbedrijven op de hele waterketen waarbij de focus ligt op het uitvoeren van acties uit de waterketenplannen van de vier samenwerkingsregio's. Bijvoorbeeld het verder op orde brengen en uitwisselen van gegevens, meedenken met elkaars plannen en afstemmen van investeringsprogramma's. En we dragen bij aan het landelijke Waterloket.
- Of en in welke vorm de samenwerking met Noordwijkerhout (straks gemeente Noordwijk) en Dunea in de SWWK doorgaat is nog niet formeel bekend. De verwachting is dat de samenwerking na een overgangperiode in 2019 zal worden beëindigd. Bekeken wordt of de samenwerking met de gemeenten in de regio Bollenstreek op een andere manier kan worden voortgezet.
- We werken met Dunea al samen o.a. op het gebied van persleidingbeheer, noodvoorraadbeheer van persleiding onderdelen en inrichting van de procesautomatisering, en bespreken de mogelijkheden voor verdere/andere vormen van samenwerking.

4.3 Duurzame afvalwaterverwerking

Primair richten we ons op het zo goed mogelijk zuiveren van het afvalwater en het daartoe op orde brengen van onze assets. Daarnaast zetten we ons in op het (her)gebruik van energie en reststoffen, en de vraag welke andere stoffen we nog meer uit het water kunnen halen. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Bij elke renovatie en vervanging nemen we energiebesparing in de afweging mee.
- Het centraal verwerken en vergisten van al het zuiveringsslib op Haarlem WP gaat op termijn 70 TJ aan energie opleveren en leidt tot lagere verwerkingskosten van slib door HVC. De opgave voor tranche 2 van energieneutraliteit neemt hierdoor mogelijk af.
- Bij de renovatie van Zwanenburg en Haarlem WP stellen we een duurzaamheidsvariant op.
- In 2019 bouwen we een z.g. PACAS-installatie op Leiden-Noord als eerst van twee ‘full-scale pilots’ voor het verwijderen van medicijnresten; de tweede pilot volgt na afronding van de eerste.
- Daarnaast overleggen over aanpak aan de bron met ziekenhuizen zoals het LUMC.
- We houden diverse innovaties scherp in de gaten, zoals superkritisch vergassen en nanofiltratie. We doen zelf onderzoek naar de werking van het EssDE-proces op awzi Velsen en doen mee met o.a. het onderzoek continu Nereda van HH Delfland.
- Via HVC werken we, met diverse andere partijen, aan de terugwinning van fosfaat uit de as van de onze slibverbranding door het Belgische EcoPhos; naar verwachting vanaf 2021 operationeel.
- We onderzoeken actief en passief verschillende innovatieve en nieuwe technieken om doelmatiger te zuiveren en/of nieuwe stoffen zoals medicijnresten te verwijderen.

4.4 Top 9 resultaten 2019

1. Tweederde van de zuiveringen voldoet aan de effluentnormen.
2. We stellen het strategisch zuiveringsplan vast waarin we alle recente ontwikkelingen, zoals de toekomstige organisatie zuiveren, de lange termijn assetplanning, de aanpak van de zuiveringskringen en de slibstrategie, borgen.
3. We renoveren diverse installaties: we ronden Velsen af en besteden Zwanenburg en Haarlem Waarderpolder aan.
4. We stellen een probleemanalyse en een plan van aanpak op voor de roostergoedverwijderaars, en lossen we de meest urgente knelpunten op.
5. We sluiten de laatste vijf zuiveringen aan op de centrale proceskamer.
6. We werken in vier clusters actief samen met gemeenten en drinkwaterbedrijven op basis van de waterketenplannen.
7. Energiebesparing vormt onderdeel van de opdracht bij elke renovatie. De centrale slibvergisting op Haarlem-WP levert op termijn ca. 70 TJ op.

8. We bouwen een pilotinstallatie (PACAS) op Leiden-Noord voor de verwijdering van medicijnresten.
9. We participeren via HVC in de terugwinning van fosfaat door Ecophos.

4.5 Financieel

Waterketen, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	36,1	31,8	43,7	49,6	46,6
Exploitatiekosten incl. kap.lasten	71,4	79,0	79,1	79,3	80,5

Investeringen

Een belangrijk deel van de investeringsuitgaven 2019 is bestemd voor renovatie en vernieuwing van de awzi's, met een aanpak in vier clusters (samen € 5,8 mln) en de afronding van awzi Velsen (€ 2,3 mln). Daarnaast vervangt Rijnland de procesautomatisering (€ 5,8 mln) en is € 15,2 mln geraamd voor toekomstig werk awzi's en afvalwatertransportsystemen, in het kader van assetmanagement. De hogere investeringsuitgaven vanaf 2020 hebben vooral betrekking op de uitbreiding van awzi Zwanenburg. Voor specificatie wordt verwezen naar [bijlage 2](#).

Exploitatie

De belangrijkste exploitatiekosten 2019 zijn de awzi's, de afvalwatertransportsystemen en de slibinstallaties voor wat betreft: bouw en verwerving (€ 30,9 mln), beheer (€ 22,9 mln) en onderhoud (€ 13,2 mln). Een andere belangrijke post is de behandeling van afvalwater van Leidschendam-Voorburg door het hoogheemraadschap van Delfland (€ 9,5 mln).

Ontwikkeling

De exploitatiekosten in 2019 stijgen per saldo met € 7,6 mln t.o.v. de programmabegroting 2018. Een belangrijk deel van de toename komt doordat in 2018 rekening was gehouden met een incidentele opbrengst uit de verkoop van het awzi-terrein Zandvoort, (€ 4,1 mln). Daarnaast leidt het besluit om minder uren te activeren en het omzetten van inhuur naar vast tot een lagere opbrengst geactiveerde lasten (€ 1,8 mln).

Overige ontwikkelingen zijn:

- Hogere onderhouds- en reinigingskosten: € 0,9 mln
- Meer toegerekende personele kosten incl. minder inhuur: € 0,8 mln
- VV-besluit keuze inbesteding Hollands Wind bij HVC: € 0,3 mln
- Kosten aanschaf chemicaliën i.v.m. pilot medicijnresten: € 0,3 mln
- Hogere kosten voor aanschaf en onderhoud meet- en regelsystemen: € 0,2 mln
- Hogere kosten grensoverschrijdend afvalwater Delfland: € 0,1 mln
- Lagere kosten slibverwerking door m.n. een lager slibtarief: - € 0,5 mln
- Lagere kapitaallasten, m.n. door gunstige renteontwikkeling: - € 0,2 mln
- Diverse kleine verlagingen: - € 0,2 mln

5. Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening

*Portefeuillehouders: R. van de Sande (BOD), M. Kastelein (P&O, bestuurlijke vernieuwing), H. Pluckel (financiën, innovatie), J. Haan (participatie), S. Langeslag (dienstverlening), W. von Faber (duurzaamheid).
Directeur: G. van der Kooij*

5.1 Doel

Voor de ondersteunende bedrijfsvoering en de organisatiebrede onderwerpen die niet specifiek aan één primair programma zijn toe te wijzen is aanvullend op de vier primaire programma's een vijfde programma in het leven geroepen: Bestuur, organisatie en dienstverlening (BOD). Dit programma heeft tot doel dat een effectieve en efficiënte organisatie het behalen van de WBP-doelstellingen ondersteunt.

Belangrijke onderwerpen als klimaatverandering, bodemdaling en energietransitie werken door in alle vijf bestuursprogramma's. Dit geldt ook voor de bestuurlijke thema's. Als al sprake is van concrete maatregelen en activiteiten dan zijn die opgenomen in de primaire bestuursprogramma's. Zo is in het programma Waterketen rekening gehouden met energiebesparende maatregelen, de pilots medicijnresten en andere technologische innovaties. De meer voorbereidende (overkoepelende, Rijnlandbrede) activiteiten zijn opgenomen in het programma BOD: beleidsverkenningen, strategische externe samenwerking en het werken aan een innovatiegerichte organisatie. Verder bij BOD ondermeer: Rijnland als proactieve sparringpartner bij ruimtelijke ordening en maatschappelijke vraagstukken en de communicatie over klimaatverandering, naar aanleiding van de verkiezingen.

5.2 We zijn en handelen omgevingsgericht

Rijnland wil in zijn omgeving gezien worden als een betrouwbaar, professioneel en toegankelijk waterschap, dat zichtbaar en aanspreekbaar is voor publiek en partners. Daarom investeert Rijnland al meerdere jaren in het samenwerken met vele verschillende partners. Steeds vaker weten wij hen te vinden en ook andersom. Ontwikkelingen in de samenleving, de realisatie van omgevingsvisies en de effecten die klimaatverandering teweeg brengen, maken dat we inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties nodig hebben. We willen en moeten hen actief betrekken bij de uitvoering van het waterbeheer. In 2019 krijgen we een nieuw bestuur, waarbij we zorgen voor een goede transitie van oud naar nieuw.

Ter verbetering van de dienstverlening is in 2014 het klantcontactteam ingesteld om een centralisatie van de inkomende stroom van vragen te begeleiden. Het gaat om informatievragen en incidentmeldingen, ook voor vergunningverlening (2015) en vastgoed (2017). Vragen komen binnen via, telefoon, mail, chat, Facebook en twitter. Daardoor is er een verbeterde en vergrote bereikbaarheid voor ingelanden. Met de digitale dienstverlening voldoen we aan de eisen van de overheid.

Aan het begin van deze bestuursperiode is de Keur Rijnland 2015 in werking getreden. Nieuw hieraan is de 'ja, tenzij'-benadering. Deze benadering blijkt een succes. Initiatiefnemers en Rijnlanders zijn positief, het aantal procedures (vergunningen, meldingen en bezwaren) is aanzienlijk afgenomen en het watersysteem op orde blijft. Op dit moment wordt een aanpassing van de keur voorbereid. Hiermee worden de regels verder verbeterd en wordt voor peilafwijkingen een verdere deregulering doorgevoerd. Voor het thema deregulering biedt de ontwikkeling van de Waterschapsverordening (de opvolger van de Keur) nieuwe kansen. Rijnland streeft ernaar deze Waterschapsverordening in 2020 bestuurlijk te behandelen.

- We gaan door met het voorbereiden op de komst van de Omgevingswet. We grijpen de Omgevingswet aan als impuls voor onze ontwikkeling naar een moderne, open en omgevingsgerichte organisatie. We doen mee in pilots, omgevingsvisie- of omgevingsplantrajecten en leerkringen om ervaring op te doen. We ronden in 2019 ons onderzoek af wat het Digitaal Stelsel Omgevingswet voor ons gaat betekenen en starten projecten op om de bijbehorende veranderopgave te realiseren. Ook bereiden we projectmatig onze nieuwe Waterschapsverordening voor en de nieuwe werkwijzes voor de voorbereiding van onze waterstaatkundige projecten zoals dijkverbeteringen. Dit alles doen we in samenwerking met de Unie, andere waterschappen en overheidsinstanties. In 2019 werken we een traject uit om het nieuwe bestuur voor te bereiden op de veranderende positie als gevolg van de Omgevingswet.
- We zetten in op het meer waterbewust worden bij onze samenwerkingspartners, waaronder inwoners. Het doel is het bieden van kennis, advies, en ook handelingsperspectief. We benutten onder andere de waterschapsverkiezingen om hieraan extra aandacht te besteden.
- We werken proactief samen met onze partners aan maatschappelijke multi-governance opgaven zoals klimaatverandering, bodemdaling, de energietransitie en verstedelijking. We experimenteren en leren in netwerken / coalities en benutten de verschillende schaalniveaus van de overheid. Gaandeweg vinden we een koers, om water beter te positioneren in het ruimtelijke afwegingsproces. Zo zijn we bijvoorbeeld betrokken bij steeds meer klimaat-stresstesten en bijbehorende risicodialogen van gemeenten en regio's, leveren we op provinciaal, regionaal en lokaal niveau input bij verstedelijkingsafspraken en zijn we actief betrokken bij allerlei bodemdalingsplatformen.
- Via het relatiemanagement zetten in op strategische samenwerkingsagenda's met gemeenten en andere samenwerkingspartners. Rijnland pakt daarin een proactieve rol maar volgt de dynamiek en de draagkracht van de samenwerkingspartners.
- We betrekken onze samenwerkingspartners (zoals inwoners, belangenorganisaties, gemeenten en bedrijven) in het voorstadium van ons eigen beleid, plannen en projecten. We behartigen de waterbelangen die de fysieke omgeving raken bij het maken van omgevingsvisies en –plannen door gemeenten en provincies.
- We hebben het zaakgericht werken ingevoerd voor klantcontacten en vergunningverlening & handhaving, daarmee staat de vraag van de burgers en bedrijven centraal. Ook vormt dit de basis voor de aansluiting op het digitaal stelsel omgevingswet. Het zaakgericht werken in combinatie met de Persoonlijke Internetpagina die gekoppeld wordt aan MijnOverheid.nl maakt de Rijnlandse dienstverlening aan burgers en bedrijven persoonlijker en toegankelijker.
- Internationaal: door internationale samenwerking geven we invulling aan enerzijds de grote vraag naar Nederlandse kennis en ervaring op gebied van water en sanitatie en anderzijds aan ideële- en HRM-doelstellingen zoals de ontwikkeling van competenties van medewerkers. Samen met de Unie van Waterschappen werken wij aan internationale projecten onder de naam Dutch Water Authorities (DWA). In 2019 wordt naar verwachting het Blue Deal programma voor de komende vier jaar ondertekend. Rijnland is in 2019 actief in Zuid-Afrika (Kingfisher) en Roemenië en onderzoekt de mogelijkheden voor een project rond Lake Victoria samen met Waternet.
- Vernieuwend besturen: in de maanden tot de verkiezingen haalt de werkgroep het net op. De werkgroep richt zich op het verankeren van de leerpunten uit de pilots Harmonisatie clusterkredieten, Dashboard planning en control, VV-bestuursagenda, De VV als ambassadeur, en De tweeënige overheid in relatie tot de D&H-pilots Maatschappelijke initiatieven en Proactieve samenwerking (RO). Op die manier wil de werkgroep de taak van de VV blijvend verstevigen.
- Waterschapsverkiezingen: in het najaar van 2019 presenteren we de VV-bestuursagenda 2019-2020, met een doorkijk in de plannen van ons bestuur tot het einde van de bestuursperiode. In dit spoorboekje staan alle bestuurlijke trajecten uitgelijnd in tijd.
- Waterbedrijven van de toekomst: van de strategische verkenning die we samen met Dunea in 2018 zijn gestart, dragen we de tussenresultaten, opgedaan in de eerste twee fasen, over aan het nieuwe bestuur in het tweede kwartaal van 2019 met het oog op verdere besluitvorming en afronding van het project.

5.3 We werken aan de kwaliteit van de organisatie

- Rijnland zorgt voor een organisatie en bedrijfsvoering die het mogelijk maakt om de WBP5 doelstellingen op een effectieve en efficiënte manier te bereiken. Hierbij spelen ook verschillende verbonden partijen een rol (zie bijlage 3).

- In 2017 is een aantal besluiten genomen om de organisatie eenduidiger en resultaatgerichter te maken. De organisatie is daar in 2017 en 2018 op ingericht, onder meer door de komst van resultaatmanagers, A3-sturing en verantwoordelijkheden lager in de organisatie leggen. In 2019 gaan we door met ervaring opdoen met resultaatgericht werken.
- Bij organisatieontwikkeling staat het denken en werken in processen en ketens, en continue verbeteren centraal. Ook zoeken we in 2019 naar kansen om meer efficiency te bereiken. In de begroting is hier een doelstelling van € 1 mln voor opgenomen.
- We willen nadrukkelijker een modern HR-beleid voeren. Hiervoor zetten we in op ontwikkelgericht leiderschap en flexibele en proactieve medewerkers, onder meer door het maken en begeleiden van Persoonlijke Ontwikkelplannen (POP) voor de leidinggevenden, intervisiebijeenkomsten en masterclasses voor onder meer het voeren van verzuimgesprekken. Voor de medewerkers komt meer nadruk te liggen op persoonlijk leiderschap.
- De Strategische Personeels Planning is hierbij een belangrijk instrument, en de Frictiepot (€ 2 mln) een belangrijk hulpmiddel. Voor SPP wordt in 2019 een flinke kwaliteitsslag gemaakt. De frictiepot is bedoeld voor de transitie van oude naar nieuwe functies door herplaatsing, omscholing, outplacement e.d. om zo in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Er zijn in dit kader momenteel acht leerwerkplekken gecreëerd.
- Veilig werken: we continueren het opleiden op het vlak van veilig werken, en we zetten daarbij in op goede samenwerking met de Aquademie. Daarnaast werken we aan houding en gedrag van buitenpersoneel door trainingen te organiseren gericht op elkaar op juiste wijze aanspreken op onveilig gedrag. Voor het eind van 2019 is voor het totaal aantal geselecteerde objecten van Rijnland (alle awzi's, awtg's, poldergemalen, boezemgemalen, sluizen en bruggen) de risico-inventarisatie en evaluatie uitgevoerd en zijn de maatregelen voor de hoge en belangrijke risico's geïmplementeerd. Het uitvoeren van maatregelen voor lage risico's wordt voortgezet.
- Calamiteitenorganisatie: vanuit de stevige basis van de eigen calamiteitenorganisatie, werken we in 2019 aan het verbreden van de samenwerking, op vooral kennisdelen en informatiedeling, zowel vanuit het landelijk kader Crisiskompas en specifiek met de zes waterschappen in west Nederland, als met de Veiligheidsregio.
- Privacy: we blijven medewerkers bewust(er) maken van het op de juiste manier omgaan met persoonsgegevens en we zorgen dat ons bewerkingenregister up-to-date blijft.
- Integriteit: de focus ligt in 2019 op het versterken van de rol van het management. De benoeming van een integrity-officer en de managementtraining morele oordeelsvorming dragen hieraan bij. Bestuurlijke integriteit wordt onderdeel van het inwerkprogramma van het nieuwe bestuur.
- Beveiliging en de centrale hal: in het kader van de informatieveiligheid wordt overwogen om de open toegang van ons gebouw te beperken en nadere veiligheidsmaatregelen voor uit te werken. Parallel aan deze acties zijn er initiatieven gestart om de hal te upgraden naar een meer op samenwerken gerichte ontmoetingsplaats.

5.4 Wij hebben een moderne informatievoorziening

Digitalisering maakt het mogelijk om contacten met burgers en bedrijven, maar ook de interne processen op een andere manier in te richten. De verwachtingen van de samenleving aan de overheid veranderen snel. Informatie wordt in toenemende mate (naast mensen, geld en middelen) gezien als de vierde productiefactor. Steeds slimmere systemen ondersteunen ons werk. De hoeveelheid gegevens die we genereren en beheren neemt enorm toe. Deze ontwikkelingen vatten we samen onder de term Digitale Transformatie.

De hoogheemraadschappen van Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard voeren de I&A-werkzaamheden gezamenlijk uit, binnen de organisatie van Rijnland. Daarmee hebben we een robuust I&A-team, wat een randvoorwaarde is om de opgaven vanuit de Digitale Transformatie aan te kunnen.

De belangrijkste maatregelen in 2019 zijn:

- De opgaven vanuit de Digitale Transformatie vertalen we in een digitale agenda. Hierin wordt ons ambitieniveau verwoord en vertaald in een planning en prioritering op hoofdlijnen. Daarbij nemen we de analyse van de Unie ('Basis op orde') mee. Informatieveiligheid en bedrijfscontinuïteit zijn essentiële randvoorwaarden voor de primaire taken van Rijnland.

- Maatregelen op het gebied van informatieveiligheid nemen we risico gebaseerd. We voeren een nieuwe objectgerichte risicoanalyse uit op alle belangrijke objecten. Maatregelen die hieruit voortvloeien worden ingepland.
- Actuele en betrouwbare gegevens zijn van groot belang voor de ondersteuning van het waterbeheer. Rijnland onderzoekt de mogelijkheden om door analyse en nieuwe combinaties de gegevens slimmer in te zetten en meer te benutten.
- Inwoners en bedrijven hebben toegang tot alle relevante gegevens en informatie zonder onnodige barrières, dit doen we zoveel mogelijk in de vorm van Open Data.
- We werken onder architectuur om nieuwe ontwikkelingen richting en samenhang mee te geven en te kunnen toetsen op kaders. Omdat steeds meer toepassingen als dienst worden ingekocht, professionaliseren we de manier waarop we de relatie met betrokken leveranciers bewaken in de vorm van SLA-management.
- Op landelijk niveau werken we samen in de vorm van Het Waterschapshuis. Gezamenlijk pakken we ook de handschoen bij HWH op om de landelijke Waterschapsarchitectuur WILMA verder te ontwikkelen.

5.5 Top 10 resultaten 2019

1. We hebben een objectgerichte risicoanalyse uitgevoerd als basis voor de risicogestuurde informatieveiligheid.
2. We hebben een digitale agenda opgesteld in het kader van de digitale transformatie en de website www.rijnland.net aangepast, zodat hij aansluit op de eisen vanuit digitale dienstverlening.
3. We besparen € 1 mln door efficiencymaatregelen.
4. Van het project 'De waterbedrijven van de toekomst', dragen we de tussenresultaten, opgedaan in de eerste twee fasen, over aan het nieuwe bestuur in het tweede kwartaal van 2019.
5. Verkiezingen: Rijnland bereidt de verkiesbaarstelling voor en stelt de uitslag vast. Wij zorgen voor een goede procedure, goede overdracht(sdossiers) voor het nieuwe bestuur en benutten de verkiezingen voor het verhogen van waterbewustzijn.
6. We anticiperen op de komst van de Omgevingswet.
7. Participatiewet: eind 2019 zijn tien extra participatiebanen gerealiseerd, waarmee Rijnland voldoet aan de wettelijke eis.
8. Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI): de acties voor 2019 uit 'MVI & DGWW 2020 Doelen & Acties' zijn uitgevoerd, geïmplementeerd of opgestart.
9. We hebben m.b.t. fysieke veiligheid geëvalueerd wat de risico's zijn bij de geselecteerde objecten (alle awzi's, awtg's, boezemgemalen, poldergemalen, sluizen en bruggen) en de maatregelen voor de hoge risico's zijn geïmplementeerd.
10. Dienstverlening: Het klantencontactteam gebruikt het zaakvolgsysteem 'InProces', met het streven om 90% van de kct-klantcontacten en- incidentmeldingen binnen twee weken correct af te handelen

11. Financieel

BOD, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto investeringen	1,6	3,1	3,3	4,1	5,7
Exploitatiekosten incl. kap.lasten	34,5	34,2	34,4	35,1	35,7

Investeringen

Voor 2019 zijn investeringen geraamd voor diverse informatisering en automatisering (€ 1,6 mln) en de voorbereiding van de waterschapsverkiezingen 2019 (€ 1,2 mln).

Exploitatie

De belangrijkste exploitatiekosten 2019 zijn bestuur, bestuursondersteuning, bestuurlijke- en juridische zaken en externe communicatie (€ 8,0 mln), heffen en invorderen BSGR (€ 6,8 mln), interne faciliteiten incl. auto lease (€ 6,1 mln), comptabiliteit, control, rapportages en financieel beleid (€ 3,6 mln), personeel en organisatie (€ 3,6 mln), centraal management (€ 2,4 mln) en de calamiteitszorg (€ 1,4 mln). De kosten voor huisvesting (€ 4,4 mln) en informatisering en automatisering/Gis (€ 9,5 mln) zijn toegerekend aan teams en doorverdeeld naar alle programma's.

Ontwikkeling

De exploitatiekosten in 2019 dalen met ca. € 0,3 mln t.o.v. de programmabegroting 2018. Ontwikkelingen zijn o.a:

- Loonkostenontwikkeling en versterking personeel: € 1,7 mln
- Volledige invoering kostprijsmodel BSGR: € 0,6 mln
- Lagere opbrengst geactiveerde lasten: € 0,4 mln
- Hogere leasekosten auto's: € 0,2 mln
- Invoering structurele efficiencymaatregel: - € 1,0 mln
- Lagere bijdragen aan WOZ-kosten en aan financiële eenheid: - € 0,8 mln
- Vrijval post onvoorzien en dividenduitkering NWB: - € 0,7 mln
- Lagere kapitaallasten: - € 0,4 mln
- Besparing op advies- en onderzoekskosten bedrijfsvoering: - € 0,2 mln

6. Financiële uitwerking

In dit hoofdstuk volgt de totalisering van de voorgaande hoofdstukken, met een nadere financiële uitwerking.

6.1 Investerings

Bruto investeringen 2019: € 122 mln

De investeringsramingen voor de jaren 2019 t/m 2022 komen in totaal uit op € 467 mln, inclusief baggeren.

Bruto investeringen, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Waterveiligheid	18,5	24,1	18,5	16,1	19,5
Voldoende water	57,6	58,2	54,2	36,5	30,0
Schoon en gezond water	4,0	5,1	5,5	5,9	6,0
Waterketen	36,1	31,8	43,7	49,6	46,6
BOD	1,6	3,1	3,3	4,1	5,7
Totaal bruto invest. incl. baggeren	117,8	122,3	125,2	112,2	107,8
Baggerwerken		13,6	13,7	8,3	9,0
Totaal bruto invest. excl. baggeren		108,7	111,5	103,9	98,8

Een nadere specificatie vindt u onderaan de programmateksten en in [bijlage 2](#).

Netto investeringen 2019: € 118 mln

Na aftrek van subsidies en bijdragen van derden bedragen de geraamde investeringen inclusief baggeren €118 mln in 2019, € 115 mln in 2020, € 102 mln in 2021 en € 103 mln in 2022.

Verwachte realisatie 2019: € 107 mln

De verwachte realisatie in 2019 inclusief baggeren is € 107 mln. Voor de verwachte realisatie en de berekening van kapitaallasten rekent Rijnland met een concernbrede korting over het bruto geheel van de investeringsprojecten. Deze korting bedraagt 10% op onderhanden werk en 25% op toekomstig werk en is gebaseerd op de ervaring dat jaarlijks een deel van de projecten door externe oorzaken vertraging oploopt.

6.2 Exploitatiekosten

Exploitatiekosten 2019: € 206 mln

De exploitatiekosten bedragen € 206 mln in 2019 voor onttrekkingen uit de reserves en nemen toe tot € 217 mln in 2022.

Exploitatie incl. kap.lasten, € mln	2018	2019	2020	2021	2022
Waterveiligheid	29,4	27,0	27,2	25,9	27,0
Voldoende water	50,5	56,1	55,3	58,4	61,2
Schoon en gezond water	8,1	9,7	10,1	10,7	12,1
Waterketen	71,4	79,0	79,1	79,3	80,5
BOD	34,5	34,2	34,4	35,1	35,7
Totaal exploitatie	193,9	206,0	206,1	209,5	216,5

Na de inzet van de bestemmingsreserves baggeren (€ 3,2 mln), pfos (€ 0,1 mln) en frictiepot SPP (€ 0,2 mln) komt de exploitatiebegroting 2019 uit op € 202,5 mln, inclusief kapitaallasten. Voor een toelichting van de belangrijkste kostenverhogingen en –verlagingen wordt verwezen naar de toelichting bij de bestuursprogramma's en [bijlage 5](#).

6.3 Lastendrukontwikkeling en schuldenpositie

Lastendrukstijging 2%, schuld groeit door tot 2023 en neemt dan af

De volgende tabel laat zien dat de lastendruk in de periode 2019-2022 met 2% per jaar stijgt. Ook is zichtbaar dat de schuld in deze periode nog groeit en het aandeel kapitaallasten toeneemt naar 34%, als gevolg van de investeringen.

€ mln	2018	2019	2020	2021	2022
Exploitatielasten ex. kap.lasten	132,3	141,9	144,1	144,8	145,2
Kapitaallasten	61,6	60,6	59,0	64,3	71,0
Exploitatielasten	193,9	202,5	203,1	209,2	216,2
Inzet egaliseringsreserves	1,3	6,1	2,8	4,8	7,7
Belastingopbrengst (lastendruk)	192,6	196,4	200,3	204,3	208,5
Ontwikkeling lastendruk	2%	2%	2%	2%	2%

Aandeel kap.lasten/lastendruk	32%	31%	29%	31%	34%
-------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Schuldenpositie 1 jan*	551	580	625	661	684
% van belastingopbrengsten	286%	295%	312%	323%	328%

*Schuld 2018 geactualiseerd

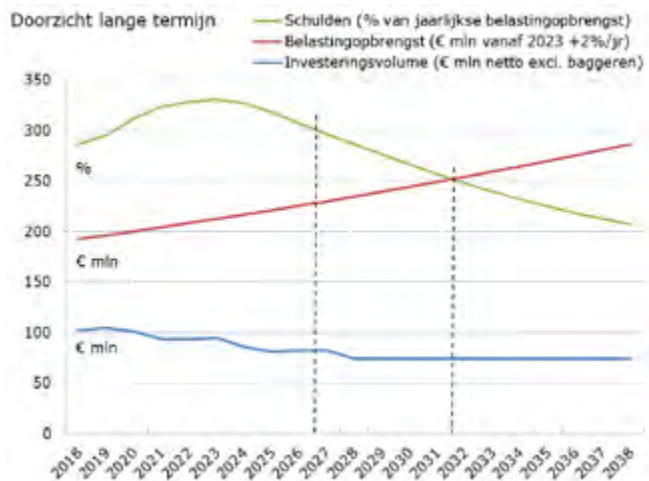
Kapitaallasten: daling na 2024

De sprong van de kapitaallasten in 2021 is mede het gevolg van de oplevering van de piekberging Nieuwe Driemanspolder. De tweede sprong van de kapitaallasten in 2022 is voornamelijk een gevolg van nieuwe investeringen in met name de waterketen. Het aandeel kapitaallasten neemt toe in 2024 en daalt daarna.

Schuldenpositie: 300% in 2027

De schulden nemen toe tot € 710 mln in eind 2023 en vanaf daar geleidelijk weer af. Dit betekent voor de schuldenpositie (schuld gedeeld door de jaarlijkse belastingopbrengst) dat de beoogde 300% wordt bereikt in 2027.

Het college blijft de schuldenpositie scherp in de gaten houden en werkt aan het zo spoedig mogelijk terugdringen van de schulden, overeenkomstig de nota Duurzaam financieel beleid en de overgenomen VV-motie van 23-9-2015 over de inzet van financiële meevallers.

Conform het vastgestelde MJP 2019-2022 activeert Rijnland vanaf 2019 structureel minder projecten: alleen de gemaakte projecten van het kernteam worden nog geactiveerd (IPM- en IPM-plus-leden). Uren van andere medewerkers die bijdragen aan projecten neemt Rijnland in exploitatie, waaronder die van adviseurs en ondersteuners (inclusief projectassistenten).

Op deze manier neemt Rijnland stapsgewijs elk jaar verdere stappen ter verbetering van de schuldenpositie, in vervolg op de maatregelen uit afgelopen jaren, waaronder het afschaffen van de bouwrente, het in exploitatie nemen van de HWBP-bijdragen, het versneld afschrijven daarvan, het verhogen van de investeringsdrempel en het niet meer activeren van premies casco-risico-bouwverzekeringen. Verder wordt per project stringenter gekeken of de kosten van achterstallig onderhoud niet meer in de projectkosten worden opgenomen maar in de exploitatie.

6.4 Verloop van de reserves

Egalisatiereserves: € 10,4 mln in 2022

Het verloop van onttrekkingen en saldi van de egalisatiereserves 2019 t/m 2022 is:

Verloop egalisatie-reserves, € mln	Saldo 1-1-2019	Mutaties				Saldo 31-12-2022
		2019	2020	2021	2022	
Omslag ingezetenen	10,3	0,5	0,9	-1,3	-3,6	6,8
Omslag gebouwd	8,7	-0,8	-0,6	-1,7	-3,3	2,2
Omslag ongebouwd	0,5	0,1	0,1	-0,2	-0,4	0,1
Omslag natuur	0,6	-0,04	-0,04	-0,04	-0,05	0,5
Zuiveringsheffing	11,8	-5,9	-3,1	-1,5	-0,4	0,9
Totaal	31,9	-6,1	-2,8	-4,8	-7,7	10,4

Er blijft € 10,4 mln aan egalisatiereserves over in 2022. Het bestuur kan deze desgewenst gebruiken om na 2022 de stijgende kapitaallasten te kunnen opvangen. De meevallers uit de tweede bestuursrapportage 2018 zijn in bovenstaande tabel nog niet verwerkt, omdat de VV daarover nog een besluit moet nemen.

Algemene reserves: voldoende weerstandvermogen

De algemene reserves blijven boven de vastgestelde ondergrens voor het weerstandvermogen (5% van netto exploitatiekosten vóór egalisatie). Het saldo op 1-1-2019 is € 10,5 mln en blijft op dit niveau omdat geen rente is toegerekend. De ondergrenzen zijn: € 10,1 mln in 2019 en € 10,8 mln in 2022.

Verloop van reserves en voorzieningen

	2018 ¹	2019	2020	2021	2022
Algemene reserves	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5
Egalisatiereserves	31,9	25,8	23,0	18,1	10,4
Overige bestemmingsreserves	14,0	10,5	7,5	7,2	6,8
Voorziening ²	6,2	6,1	6,1	6,0	6,0
Totaal	62,5	52,8	47,1	41,8	33,7

1) De saldi 2018 zijn geactualiseerd t.o.v. de begroting 2018. Ook is rekening gehouden met het omzetten eind 2018 van de baggervoorziening naar een bestemmingsreserve baggeren.

2) De voorziening betreft pensioenen en wachtgeld van het dagelijks bestuur.

6.5 Tarieven en praktijksituaties

Definitieve tarieven 2019

De tarieven voor 2019 zijn na VV-vaststelling definitief. Die voor 2020 en later zijn een voorlopige raming.

Belastingtarieven (€)		2018	2019	2020	2021	2022	Verschil 2019 t.o.v. 2018	
							€	%
1	Ingezetenenomslag per woonruimte	105,40	105,40	105,60	105,60	105,60	0,00	0,0%
2	Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0267%	0,0242%	0,0230%	0,0223%	0,0214%	-0,0025%	-9,4%
3	Omslag ongebouwd overig per ha.	82,75	83,50	83,50	84,00	86,00	0,75	0,9%
4	Omslag wegen per ha.	331,01	334,00	334,00	336,00	344,00	2,99	0,9%
5	Omslag natuur per ha.	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	0,00	0,0%
6	Zuiveringsheffing per v.e.	57,10	58,10	59,65	60,70	61,70	1,00	1,8%
7	Verontreinigingsheffing per v.e.	57,10	58,10	59,65	60,70	61,70	1,00	1,8%

Voor de belastingbetaler is van belang hoe bovenstaande tarieven per saldo uitpakken in zijn specifieke situatie. Zo betaalt een meerpersoonshuishouden in een huurhuis over heel 2019 € 3 meer dan in 2018. Meer situaties zijn uitgewerkt onder: 'Voorbeelden van praktijksituaties' (zie derde alinea hieronder).

Waarom verschil in tariefontwikkeling?

De totale belastingopbrengst (lastendruk) stijgt met 2%. De stijging of daling van de tarieven per belastingcategorie hangt af van:

- het verloop van de kostenontwikkeling bij de verschillende taken: watersysteembeheer en zuiveringsbeheer;
- het bedrag dat gestort of onttrokken wordt uit de (categorie)egaliseringsreserve van een belastingcategorie;
- de toe- of afname van het aantal belastingeenheden per belastingcategorie. Het tarief daalt als het bedrag dat een belastingcategorie moet opbrengen wordt verdeeld over een groter aantal belastingeenheden (en stijgt bij een verkleining).

Tariefontwikkeling per categorie

- De ingezetenenomslag blijft gelijk. Tegenover een toename van het aantal woonruimtes staat een relatief beperkte stijging van de kosten watersysteembeheer.
- De omslag gebouwd daalt met 9,4%. Dit is het gevolg van de hogere opbrengst uit de belastingcampagne 2018 en een stijging van de WOZ-waarde (toename van het aantal belastingeenheden) met gemiddeld 7,5%.
- De omslag ongebouwd stijgt met 0,9%, vooral als gevolg van een vermindering van het aantal belastingeenheden (ha).
- De zuiveringsheffing stijgt met 1,8%, door een toename van de kosten zuiveringsbeheer (van € 85,5 mln in 2018 naar € 92,8 mln in 2019), die gedeeltelijk worden gecompenseerd door een hogere onttrekking uit de egaliseringsreserve en een groter aantal vervuilingseenheden.

In [bijlage 8](#) en [bijlage 9](#) vindt u een nadere uitleg hoe de tarieven berekend worden.

Voorbeelden van praktijksituaties

Afhankelijk van zijn situatie kan een belastingplichtige worden aangeslagen voor een ingezetendeel, één of meer vervuilingseenheden, een deel gebouwd, een deel ongebouwd en/of een deel natuur. Hierdoor is bijna geen enkele praktijksituatie hetzelfde. Enkele mogelijke praktijkvoorbeelden:

Praktijksituaties (€)		2018	2019	2020	2021	2022	Verschil 2019 t.o.v. 2018	
							€	%
1	Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	163	164	165	166	167	1	0,6%
2	Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	277	280	285	288	291	3	1,1%
3	Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 200.000	330	328	331	332	333	-2	-0,6%
4	Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	87.950	88.600	90.410	91.658	92.785	650	0,7%
5	Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.212	1.162	1.149	1.141	1.129	-50	-4,1%
6	Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	332	320	317	316	313	-12	-3,6%
7	Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.410	4.356	4.319	4.317	4.368	-54	-1,2%
8	Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	283	276	276	276	275	-8	-2,6%
9	Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	40	40	40	0	0,0%

Houden we daarbij ook rekening met de stijging van de WOZ-waardes (voor 2019 begroot op gemiddeld 7,5%) dan zijn de toenames:

Praktijksituaties (€), stijging WOZ-waarde meegerekend		2018	2019	Verschil 2019 t.o.v. 2018	
				€	%
1	Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	163	164	1	0,6%
2	Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	277	280	3	1,1%
3	Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 200.000	330	332	2	0,5%
4	Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	87.950	89.145	1.195	1,4%
5	Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.212	1.205	-6	-0,5%
6	Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	332	330	-1	-0,3%
7	Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.410	4.420	9	0,2%
8	Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	283	284	0	0,0%
9	Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	0	0,0%

Vermelde WOZ-waardes: 2018, vóór stijging 2019

6.6 Vergelijking met MJP 2019-2022

Op 4 juli 2018 behandelde de VV het Meerjarenperspectief 2019-2022 (MJP) met het Rijnlands beleid voor de komende vier jaar en de indicatieve meerjarentarieven. Hieronder vindt u een vergelijking tussen het MJP en deze programmabegroting 2019.

Investerings

Bruto investeringsramingen, € mln	019	2020	2021	2022	Totaal '19-'22
Programmabegroting 2019	122,3	125,1	112,2	107,8	467,4
MJP 2019-2022	128,1	112,5	117,6	101,8	460,0
Verschil	-5,8	12,6	-5,4	6,0	7,4

Het verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door de overname van kunstwerken in de Spaarndammerdijk die in het MJP nog niet waren meegenomen: € 7,3 mln, waarvan € 5,8 mln wordt bijgedragen door derden. Per saldo is de toename € 1,5 mln.

Exploitatiekosten

Exploitatie kosten voor egalisatie, € mln	2019	2020	2021	2022	Totaal '19-'22
Programmabegroting 2019	202,5	203,1	209,2	216,2	831,0
MJP 2019-2022	200,1	202,5	210,8	219,5	832,9
Verschil	2,4	0,6	-1,6	-3,3	-1,9

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de MJP-ramingen zijn lagere kapitaallasten, als gevolg van een gunstige renteontwikkeling en aanpassing van de afschrijvingstermijn van de KRW2-investeringen ingaande 2021. Voor 2019 is de besparing: € 0,9 mln. Ook het lagere slibafvoertarief van HVC levert een besparing op van € 0,5 mln in 2019.

Daar staan hogere kosten tegenover voor de HWBP-bijdragen (2019: + € 1,1 mln), de BSGR-bijdrage (+ € 0,3 mln) en voor personeel (2019: + € 1,4 mln). Dit laatste als gevolg van o.a. de nieuwe cao en meer formatieplaatsen voor de participatiewet. Ook het niet meer activeren van projectassistenten leidt tot hogere kosten (2019: + € 0,7 mln).

Personele formatie

De personele versterking is conform MJP (plus 9,85 fte), inclusief besparing door het omzetten van 8 fte inhuur naar vast (groeidend naar 15 in 2020). Dit echter met toevoeging van 4,8 fte projectassistenten (extra omzetting inhuur naar vast) en 1 fte projecten (DT-besluit juni, lopende het MJP-traject). De formatie groeit hierdoor van 683,8 fte naar 707,45 fte, maar door de extra omzetting inhuur naar vast beperken we de kostenstijging van de personele component, die vooral het gevolg is van de nieuwe cao en de participatiewet. Daarnaast zetten we sterker in op jong talent: naast stagiaires is rekening gehouden met formatie voor leerwerkplekken, traineepool en participatiewet.

Tarieven

Belastingtarieven 2019, €	MJP	PB	Verschil
Ingezetenenomslag per woonruimte	105,40	105,40	0,00
Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0255%	0,0242%	-0,0013%
Omslag ongebouwd overig per ha.	83,50	83,50	0,00
Omslag wegen per ha.	334,00	334,00	0,00
Omslag natuur per ha.	4,00	4,00	0,00
Zuiveringsheffing per v.e.	58,10	58,10	0,00
Verontreinigingsheffing per v.e.	58,10	58,10	0,00

Het omslagtarief gebouwd valt lager uit door verhoging van de begrote WOZ-waardestijging naar gemiddeld 7,5% (bij MJP nog 4%).

7. Risicoparagraaf

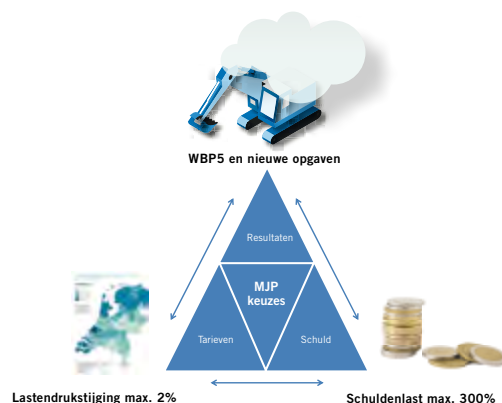
In dit hoofdstuk staan de belangrijkste risico's strategisch-tactische risico's voor Rijnland de komende jaren. De bijbehorende restrisico's en hoe Rijnland daarmee omgaat, ook in relatie tot het weerstandsvermogen, vindt u in [bijlage 4](#).

a. We hebben het voorgenomen beleid nog niet voldoende in concrete uitvoeringsmaatregelen en euro's vertaald

Hoewel het gros van de Rijnlandse doelen aangenaam concreet is, zijn de doorvertalingen naar concrete uitvoeringsmaatregelen en bijbehorende budgetten minder eenduidig. Het gevolg is dat met name in de vierjaars-investeringsprognose van bijna een half miljard voor een groot gedeelte bestaat uit stelposten, onder meer voor het bereiken van energieneutraliteit in 2025, het realiseren van de KRW-doelstellingen en voldoen aan de externe wateroverlastnormen.

In de bekende driehoek uit zich dit in twee concrete en eenvoudig stuurbare 'onderste punten', terwijl het bovenste gedeelte soms nog in mist en wolken is gehuld.

Rijnland zal dan ook –veelal in samenspraak met externe partners en belanghebbenden– in 2019 werk maken om deze stelposten concreter te maken. Ook intern is er werk aan de winkel. De huidige afstemmingswijze van LTAP's, strategische personeelsplannen en dergelijke in deze begroting kan en moet beter en vergt soms helder eigenaarschap. Omdat de kaders voor de schuldenpositie en lastendrukstijgingen relatief hard zijn, kunnen benodigde middelen voor nieuwe ambities alleen opvangen worden door bijstelling van andere ambities: 'komt er iets bij, dat moet er ook wat af' (VV-besluitnota 1-2-2017).

b. De markt trekt aan, maar ontwikkelingen zijn moeilijker in te schatten

Voor de realisatie van de ruim € 400 mln aan investeringsprojecten de komende vier jaar loopt Rijnland een belangrijk tactisch risico. Er is sprake van een krappe markt voor bouwers, onderhouders en bijbehorende inhuurkrachten. Het risico is in hoeverre we de geplande projecten en onderhoudsklussen 'weg kunnen zetten in de markt'. Nu al is sprake van minder en hogere inschrijvingen met minder kwaliteit, die steeds vaker intern moeten worden begeleid. Zo bekeken is het de vraag of het Rijnlandse programma voor de eerstvolgende jaren niet te vol is. Want daarenboven moet Rijnland binnen 12 jaar volledig energieneutraal zijn, terwijl de bijbehorende geraamde investeringsmaatregelen nog geenszins voldoende zijn. Ook streeft Rijnland naar verdergaande procesautomatisering ('PA2') en het realiseren van innovaties. Verder wordt het baggerbeleid in 2019 geactualiseerd.

Deze begroting is de meest reële afspiegeling van hoe Rijnland de komende vier jaar ziet en wat dit betekent voor de belanghebbenden en de belastingbetaler. Het laat onverlet dat de wereld om ons heen continu verandert, onzeker en complex is. Hierdoor wordt het steeds moeilijker om plannen te maken voor de lange termijn en deze tot in detail uit te werken.

Een dergelijke onvoorspelbaarheid betreft bijvoorbeeld de rente. Door het hoge investeringsniveau en de verlaagde reserves is Rijnland rentegevoeliger geworden. Dit risico beperkt overigens tot de nieuw af te sluiten leningen. Een rentestijging van 1% betekent voor iedere € 100 mln aan investeringsuitgaven jaarlijks ca. € 1,0 mln extra rentelasten. De rente op bestaande leningen staat 40 jaar vast, na herstructurering van de leningenportefeuille in 2015.

De Rijnlandse organisatie moet dan ook over een gezonde mate van veerkracht ('resilience') beschikken om ongeplande zaken het hoofd te bieden. Ingrijpende stroomstoringen, ernstige hacks, hoosbuien, leidingbreuken, aanhoudende droogte, maar ook kleinere zaken zoals uitval van Outlook, maken anno 2019 deel uit van de dagelijkse realiteit en doen een beroep op ieders veerkracht en weerbaarheid en bijbehorende herprioriteringen. Redenen voor Rijnland om calamiteitenoefeningen en herstelwerkzaamheden van frequent terugkerende opschalingen te begroten voor ca. € 1,4 mln.

Weerstandsvermogen en restrisico's

Voor het optreden van eventuele restrisico's beschikt Rijnland over:

- de algemene reserves: € 10,5 mln, de bestuurlijk vastgestelde 5% van de jaarlijkse exploitatiekosten;
- de egalisereserves: eind 2022 saldo € 10,4 mln (waarbij nog geen rekening is gehouden met de resultaten uit de tweede burap). De egalisereserves hoeven gedurende 2019-2022 niet volledig worden aangewend, zodat de VV in geval van nood hier desgewenst een beroep op kan doen.

Overzicht van restrisico's

In [bijlage 4](#) staan de overgebleven risico's beschreven. Op basis hiervan concludeert het college dat de begroting 2019 voldoende robuust is om de financiële gevolgen van mogelijke restrisico's in 2019 op te vangen. Voor de (middel)langetermijn geldt dat de ondergrens voor de algemene reserves (5% van de jaarlijkse exploitatiekosten voor egalisatie) op basis van de huidige inzichten een adequate buffer is voor het opvangen van eventuele financiële gevolgen van restrisico's. Gezien de genoemde strategische risico's over haalbaarheid en hoge mate van stelposten kan eerder de vraag worden gesteld of de meerjarenprognoses niet aan de hoge kant zijn.

Bijlage 1. Kaders en uitgangspunten

Beleidskaders

De VV heeft op 4 juli 2018 het Meerjarenperspectief 2019-2022 vastgesteld met onder meer de volgende kaders:

1. Binnen de toegestane capaciteit en middelen zo veel mogelijk de doelen en ambities realiseren uit WBP5, rekening houdend met nieuwe ontwikkelingen.
2. Maximaal 2% jaarlijkse lastendrukstijging 2019-2022.
3. Een uiteindelijke daling van de absolute schuld, waarbij de 300% schuld ten opzichte van de belastingopbrengst uiterlijk in 2027 bereikt wordt.
4. € 2,5 mln per jaar minder projecturen activeren.
5. Een formatieversterking 2019 met 9,85 fte.

Daarbij gelden de kaders die de VV 1 februari 2017 heeft vastgesteld waaronder:

6. Inzet van eventuele financiële meevallers conform de motie "Randvoorwaarden WBP5" (2015).
7. Bijstelling van ambitie bij eventuele financiële tegenvallers en nieuwe activiteiten ('komt er iets bij, dan moet er ook iets af').

Rekenkundige uitgangspunten

8. Concernbrede korting: 10% op onderhanden werk en 25% op toekomstig werk, voor realisatieprognose investeringsprojecten en berekening kapitaallasten.
9. Rente langlopende leningen: MJP 1,7%.
- Actualisatie begroting: 2019 1,5% en 2020 1,6% en vanaf 2021 1,7%.
10. Rente kortetermijnleningen: MJP 0,3%.
- Actualisatie begroting: voor 2019 t/m 2022 0,0%.
11. Indexering: in 2019: 0%; in 2020 en later: 1% per jaar, zijnde 2% inflatie minus 1%-punt efficiencykorting DT.
12. Jaarlijkse stijging loon- e.a. personele kosten: MJP cao looncompensatie prijsontwikkeling 1,5% en bevorderingen en prestatietoelagen 1%.
- Actualisatie begroting: n.a.v. nieuwe cao-looncompensatie prijsontwikkeling in 2019 eenmalig 3,2%, daarna weer 1,5%.
13. Ondergrens algemene reserves: 5% van netto exploitatiekosten, vóór egalisatie.

Belastingeenheden

14. MJP: in 2019 1% toename woonruimtes, in begroting idem.
15. Gem. WOZ-waardestijging woningen en bedrijven: MJP 4% per jaar.
- Actualisatie begroting: 2019 7,5% en vanaf 2020 5% per jaar.
16. Aantal belastingeenheden PB2019 (rekening gehouden met oninbaar en kwijtschelding):

Categorie	Eenheid	2018	2019	2020	2021	2022
Omslag						
- Ingezetenen	Woonruimte	502.000	511.000	516.000	521.000	526.000
- Gebouwd	WOZ-waarden x € 1 mln	179.097.000	198.904.000	210.838.000	223.489.000	236.898.000
- Ongebouwd Overig	Hectare	83.650	82.500	82.400	82.300	82.200
- Natuur	Hectare	21.450	20.450	20.400	20.350	20.300
Zuiverings- en verontreinigingsheffing	Vervuilingseenheden, incl. directe lozers 8.000 v.e.	1.486.000	1.505.000	1.515.000	1.525.000	1.535.000

Kentallen heffen en invorderen

17. Rijnland heeft sinds 2011 de heffing en invordering uitbesteed aan de Belasting-samenwerking Gouwe-Rijnland. De indicatoren voor 2019 zijn:

Indicatoren	Programmabegroting		Jaarrekening
	2019	2018	2017
Perceptiekosten (% belastingopbrengst)	3,56%	3,50%	2,91%
Bedrag oninbaar(€)	781.000	720.300	1.002.159
Bedrag oninbaar (% belastingopbrengst)	0,40%	0,37%	0,50%
Bedrag kwijtschelding (€)	6.426.400	6.588.000	6.181.073
Bedrag kwijtschelding (% belastingopbrengst)	3,27%	3,42%	3,10%
Toegewezen kwijtscheldingsverzoeken (%)	80,00%	80,00%	79,60%
Kwijtscheldingsnorm	100%	100%	100%

Bijlage 2. Overzicht investeringen

Investeringsprojecten Prognoses per cluster, in € 1.000	Krediet (bruto)	t/m 2018	2019	2020	2021	2022	2023 t/m 2028	Totaal 2019- 2028
Waterveiligheid								
<i>Onderhandenwerk</i>								
Kustwerk Katwijk	47.000	47.074	0	0	0	0	0	0
Verbetering IJsseldijk Gouda	21.180	16.385	2.125	500	5.555	8.305	0	16.485
Top 25 kadeverbeteringen	70.349	70.310	0	0	0	0	0	0
Cluster Dijkversterking Regionale Keringen Dirk I	35.100	18.504	13.696	5.960	725	0	0	20.381
Cluster Dijkversterking Regionale Keringen Dirk II	14.800	1.075	5.525	6.900	1.100	0	0	13.525
Cluster planontwikkeling	2.750	634	750	950	450	327	0	2.477
Kunstwerken Spaarndammerdijk	500	250	1.250	2.000	2.000	2.000	0	7.250
Totaal onderhandenwerk	191.679	154.232	23.346	16.310	9.830	10.632	0	60.118
<i>Toekomstig werk</i>								
Mjp regionale keringen			500	2.000	6.000	7.900	80.400	96.800
C-keringen VIJG spoor 4		100	300	220	300	960	3.920	5.700
Totaal toekomstig werk		100	800	2.220	6.300	8.860	84.320	102.500
Totaal waterveiligheid bruto	191.679	154.332	24.146	18.530	16.130	19.492	84.320	162.618
Totaal bijdragen derden		69.152	1.420	4.100	10.154	5.130	200	21.004
Totaal netto		85.180	22.726	14.430	5.976	14.362	84.120	141.614
Voldoende water								
<i>Onderhandenwerk</i>								
Stedelijke waterplannen	17.211	4.851	972	250	796	0	0	2.018
Boezemgemaal Gouda	20.755	20.133	500	0	0	0	0	500
Piekberging Driemanspolder	79.500	55.229	15.170	7.495	542	0	0	23.207
Piekberging Haarlemmermeer	16.700	15.705	1.062	2.519	3.925	3.920	3.785	15.211
Watergebiedsplannen 1 Noord	11.270	5.350	1.740	4.035	1.950	450	370	8.545
Watergebiedsplannen 2 West	16.667	14.224	2.600	2.875	2.910	1.715	780	10.880
Watergebiedsplannen 3 Midden	24.814	20.185	3.805	1.690	1.550	1.550	2.150	10.745
Watergebiedsplannen 4 Zuid	20.728	13.782	5.524	6.029	5.274	3.400	12.575	32.802
Poldergemalen cluster 1	10.140	8.961	111	24	3	0	0	138
Poldergemalen cluster 2	16.137	3.061	7.824	6.884	1.123	408	0	16.239
Boezemgemaal Spaarndam	7.600	7.650	0	0	0	0	0	0
Noordwijk a/Zee maatregelen grondwateroverlast	2.994	2.618	710	870	870	140	0	2.590
Kock van Leeuwensluis renovatie	765	150	400	215	0	0	0	615
Overnemen en afstoten assets, sluizen bruggen	3.057	594	616	77	0	0	0	693
Overig, o.a. Bosbo en Blue Energy	4.830	1.161	0	0	0	0	0	0
Baggerwerken, in voorbereiding en nog te plannen ¹	34.525	18.383	11.960	9.628	1.070	0	0	22.658
Totaal onderhandenwerk	287.693	192.037	52.994	42.591	20.013	11.583	19.660	146.841
<i>Toekomstig werk</i>								
Poldergemalen meerjarenraming		200	1.000	3.500	5.000	5.000	40.000	54.500
Strategische agenda's mjr		0	500	500	500	1.500	15.000	18.000
NBW meerjarenraming		100	500	800	1.000	2.000	23.500	27.800
Overnemen assets		0	150	250	300	0	0	700
Extra inzet assets watersystemen		150	400	800	500	0	0	1.700
Afstoten assets		0	250	500	550	450	0	1.750
Aanschaf mobiele bemaling		0	200	200	0	0	0	400
Gemalen automatisering vervangen		0	300	700	1.000	0	0	2.000
Klimaatmaatregelen in polders		0	200	300	400	500	0	1.400
Baggeren meerjarenraming ¹		515	1.665	4.030	7.250	8.970	58.500	80.415
Totaal toekomstig werk bruto		965	5.165	11.580	16.500	18.420	137.000	188.665
Totaal voldoende water incl. baggeren	287.693	193.002	58.159	54.171	36.513	30.003	156.660	335.506
Totaal bijdragen derden		39.678	1.921	5.636	0	0	0	7.557
Totaal netto		153.324	56.238	48.535	36.513	30.003	156.660	327.949

Investeringsprojecten Prognoses per cluster, in € 1.000	Krediet (bruto)	t/m 2018	2019	2020	2021	2022	2023 t/m 2028	Totaal 2019- 2028
Schoon en gezond water								
<i>Onderhandenwerk</i>								
KRW fase 1 Reeuwijk	6.540	6.102	40	0	0	0	0	40
KRW fase 2	3.300	2.122	2.543	3.482	3.945	0	0	9.970
Cluster planontwikkeling	900	300	600	600	600	0	0	1.800
Cluster landbouw	3.604	1.262	544	536	575	0	0	1.655
Zwemwater en menginstallaties	490	477	0	0	0	0	0	0
Blauwalgenbestrijding	985	592	330	0	0	0	0	330
Overige, oa vispassage Spaarndam en Polderplan	835	350	501	0	0	0	0	501
Doelen overig water	1.000	50	150	350	350	0	0	850
Totaal onderhandenwerk	17.654	11.255	4.708	4.968	5.470	0	0	15.146
<i>Toekomstig werk</i>								
KRW fase 2		100	98	197	93	0	0	388
KRW fase 3		0	0	0	0	6.000	35.000	41.000
Maatregelen zwemwater		0	100	100	100	0	0	300
Blauwalgenbestrijding		0	225	225	225	0	0	675
Totaal toekomstig werk		100	423	522	418	6.000	35.000	42.363
Totaal Schoon en gezond water bruto	16.654	11.355	5.131	5.490	5.888	6.000	35.000	57.509
Totaal bijdragen derden		3.013	575	0	0	0	0	575
Totaal netto		8.342	4.556	5.490	5.888	6.000	35.000	56.934
Waterketen								
<i>Onderhandenwerk</i>								
Veiligwerken	3.250	2.039	680	500	0	0	0	1.180
Awzi Velsen	30.462	29.269	602	0	0	0	0	602
Awzi Leiden ZW	19.740	19.019	0	0	0	0	0	0
Vervangen procesautomatisering	33.800	27.317	5.792	1.038	0	0	0	6.830
Cluster Katwijk, Noordwijk en Lisse	8.560	8.103	95	0	0	0	0	95
Cluster Zuiveren Noord-Holland	13.824	6.422	2.445	14.700	20.000	13.000	6.400	56.545
Cluster Alphen, Nieuwveen en sluitingen	19.340	12.299	2.435	750	100	0	0	3.285
Cluster Zwaanshoek, Aalsmeer en Rijsenho	33.720	32.808	800	0	0	0	0	800
Awzi Velsen II	2.050	1.250	1.700	2.000	0	0	0	3.700
Monsternamekasten op Awzi's vervangen	300	150	150	0	0	0	0	150
Meetinstrumenten Awzi's	150	250	600	600	600	184	0	1.984
Overg, o.a. awtg's, OAS, GRP + Heemstede	2.480	1.173	4	0	0	0	0	4
Totaal onderhandenwerk	167.676	140.099	15.303	19.588	20.700	13.184	6.400	75.175
<i>Toekomstig werk</i>								
Maatregelen nieuwe stoffen		0	1.250	1.500	1.500	0	0	4.250
Assetmanagement stelpost awts		1.000	5.200	5.600	5.900	5.900	24.600	47.200
Assetmanagement stelpost awzi		1.000	10.000	17.000	21.500	27.500	232.500	308.500
Totaal toekomstig werk		2.000	16.450	24.100	28.900	33.400	257.100	359.950
Totaal Waterketen bruto	167.676	142.099	31.753	43.688	49.600	46.584	263.500	435.125
Totaal bijdragen derden		240	0	0	0	0	0	0
Totaal netto		141.859	31.753	43.688	49.600	46.584	263.500	435.125

Investeringsprojecten Prognoses per cluster, in € 1.000	Krediet (bruto)	t/m 2018	2019	2020	2021	2022	2023 t/m 2028	Totaal 2019- 2028
BOD								
<i>Onderhandenwerk</i>								
A2 gezamenlijke infrastructuur	1.200	923	0	0	0	0	0	0
Implementatie BlueCielo Meridian	160	164	0	0	0	0	0	0
Cluster Alphen, Nieuwveen en sluitingen	50	47	0	0	0	0	0	0
Implementatie Bestuurlijk Informatiesysteem	90	46	0	0	0	0	0	0
Vervanging IRIS V&H	200	209	0	0	0	0	0	0
I-projecten	870	810	30	0	0	0	0	30
Gemeenschapshuis Spaarndam herontwikkeling	182	201	340	390	30	0	0	760
Wetgeving privacy beheer persoonsgegevens	150	150	0	0	0	0	0	0
Totaal onderhandenwerk	2.902	2.550	370	390	30	0	0	790
<i>Toekomstig werk</i>								
Waterschapsverkiezingen 2019		150	1.150	0	0	0	0	1.150
Waterschapsverkiezingen 2023		0	0	0	0	150	1.350	1.500
I&A meerjarenraming		140	1.560	1.560	1.560	1.560	4.680	10.920
Minder uren activeren en inhuur naar vast		0	-1.500	-1.700	-2.000	-2.000	0	-7.200
Energieneutraliteit		0	1.500	3.000	4.500	6.000	1.000	16.000
Totaal toekomstig werk		290	2.710	2.860	4.060	5.710	7.030	22.370
Totaal BOD bruto		2.840	3.080	3.250	4.090	5.710	7.030	23.160
Totaal bijdragen derden		37	340	390	50	0	0	780
Totaal netto		2.803	2.740	2.860	4.040	5.710	6.030	21.380
Rijnlandbreed								
Onderhandenwerk	667.604	500.173	96.721	83.847	56.043	35.399	26.060	298.070
Toekomstig werk		3.455	25.548	41.282	56.178	72.390	520.450	715.848
Totaal Rijnlandbreed bruto	667.604	503.628	122.269	125.129	112.221	107.789	546.510	1.013.918
Totaal bijdragen derden		112.120	4.256	10.126	10.204	5.130	200	29.916
Totaal netto		391.508	118.013	115.003	102.017	102.659	546.310	984.002
1] Baggerprojecten, via exploitatiebegroting			13.625	13.658	8.320	8.970	58.500	103.073
Totaal bruto investeringsniveau, excl. baggerprojecten			108.644	111.471	103.901	98.819	488.010	910.845

Peildatum 6 september 2018

Toelichting

De ramingen van investeringsprojecten zijn vóór aftrek van concernbrede korting. De investeringsprojecten zijn ingedeeld in:

- *Onderhanden werk: in voorbereiding of uitvoering, 90% realisatie verwacht*
Dit zijn afzonderlijke investeringsprojecten waarvoor het bestuur al een voorbereidings- of uitvoeringskrediet heeft verstrekt. De verwachte realisatie is 90% (concernbrede korting) en de kapitaallasten worden voor 90% meegerekend in de exploitatiekosten van MJP en begroting.
- *Toekomstig werk: verwachte kredietaanvragen, 75% realisatie verwacht*
Dit zijn meerjarenramingen van vervangings- en andere programma's, die naar verwachting nodig zijn om de beleidsvoornemens te realiseren. Deze ramingen zijn veelal nog niet uitgewerkt naar afzonderlijke projecten. Het bestuur heeft nog geen krediet verstrekt. De verwachte realisatie is 75% (concernbrede korting) en de kapitaallasten worden voor 75% meegerekend in de exploitatiekosten van MJP en begroting.

Bijlage 3. Verbonden partijen

Rijnland werkt samen met verbonden partijen om gezamenlijk de gestelde doelen te bereiken. Hieronder volgt een overzicht van de verbonden partijen van Rijnland, met de beoogde resultaten voor 2019. Meer informatie per verbonden partij, waaronder de voordelen, belangen en doelstellingen, vindt u op www.rijnland.net/verbonden-partijen

Beoogde resultaten 2019

1. *Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009/HVC*
Verder inzetten op grondstoffenterugwinning, allereerst realisatie van fosfaatterugwinning. Lobby om vrijstelling Afvalstoffenheffing in stand te houden. Acties ondernemen om vrijstelling van Btw-heffing te bereiken.
2. *De Nederlandse Waterschapsbank*
Voldoen aan de Basel-3 normering. Lobby voor een gematigde norm voor publieke banken voortzetten. Met ingang van 2019 geleidelijk weer dividend uitkeren.
3. *Unie van Waterschappen*
Uitvoering van het Bestuursprogramma en bestuursakkoord Water. Kostenontwikkeling matigen conform de wens van de leden-waterschappen.
4. *Het Waterschapshuis (HWH)*
In 2019 werkt HWH volledig als flexibele organisatie, d.w.z. dat HWH zoveel mogelijk gebruikt maakt van ingeleende medewerkers van de waterschappen. HWH implementeert het Koersplan uit 2018. Structurele inrichting van BIWA en privacywetgeving.
5. *Belastingsamenwerking Gouwe-Rijnland*
Behoud van de ISAE-verklaring. Het traject naar een meer zakelijke en bedrijfsmatige cultuur wordt voortgezet met aandacht voor kwaliteit van dienstverlening en kostenreductie. Verdergaande automatisering voor het invoeren en optimaliseren van de basisregistraties. De nieuwe kostprijsmethodiek wordt in 2019 volledig ingevoerd. Inzet op geleidelijke groei van het aantal deelnemers.
6. *Aquon*
11,7 mln Productiepunten realiseren. Besluit nemen over de business case centrale huisvesting. Indien positief wordt besloten, aanbesteding voor herhuisvesting uitvoeren.
7. *VOF Meergrond*
Instandhoudingskosten van de VOF verder terugbrengen tot het absolute minimum. Na afronden van de MER door de gemeente, de vereiste vergunningen aanvragen en werkzaamheden tot omvorming van het baggerdepot in een deel van Park21 starten.
8. *Stichting Beheer Gemeeneland (SBG)*
Onderhoudsplan erfgoedpanden bijwerken en uitvoeren voor de jaarschijf 2019. Onderzoek naar nut en noodzaak stichting afronden en over de toekomst hiervan een besluit nemen.

Toelichting: wat is een verbonden partij?

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin Rijnland een bestuurlijk en een financieel belang heeft en is een instrument om beleid uit te voeren. Leidend bij het aangaan van een samenwerkingsverband zijn de drie K's, te weten: verbetering van kwaliteit, vermindering van kwetsbaarheid en verlaging van de kosten. Meer informatie is te vinden in de door VV vastgestelde kadernota verbonden partijen op www.rijnland.net/verbonden-partijen

Bijlage 4. Restrisico's

In aansluiting op de risicoparagraaf (**hoofdstuk 7**) volgt hieronder een overzicht van de restrisico's. Het college acht deze begroting en de weerstandscapaciteit voldoende robuust om de eventuele gevolgen van de restrisico's te kunnen dekken.

	Omschrijving restrisico (met portefeuillehouder)	Maatregelen 2019 en verder, plus eventuele consequenties weerstandscapaciteit
1	Beter overzicht en inzicht in onderhoud (Haan, Langeslag) De afgelopen jaren liep het correctief onderhoud op, met name in de waterketen. Hoewel kritische assets of delen ervan inmiddels adequaat preventief kunnen worden onderhouden, gebeurt het onderhoud van minder kritische assets overwegend correctief. Rijnland dient (aanvullende) beleidskeuzes te maken over de verhouding correctief / preventief (of: verzorgend), mede ook naar aanleiding van een rekenkamerrapport. Er is nog geen sprake van een integrale business case of plan van aanpak voor de transitie naar planmatig risicogestuurd onderhoud; deze keuze is in 2007 gemaakt en daarna als gegeven beschouwd.	Rijnland geeft opdracht voor een externe second opinion voor de meest doeltreffende wijze van onderhoud. In de januari-VV volgt een thematische VV over dit onderwerp. Relevant is dat in 2018 sprake was van aanzienlijk meer correctief onderhoud in de waterketen dan begroot. De mate van bedrijfszekerheid in relatie tot gestelde lozingseisen leiden in de waterketen tot hoger begroot correctief onderhoud dan voorgaande jaren. Net als voorgaande jaren verwacht Rijnland dat de totale begroting voorziet in mogelijk hoger extra correctief onderhoud dan begroot.
2	PFOS-sanering (V.d. Sande) Vanwege het blusmiddelincident op Schiphol in de zomer van 2008 is de bodem onder 5 opslagbassins, waarin tijdelijk blusmiddel bevattend water is opgeslagen, vervuild met PFOS. Hoewel Rijnland zichzelf niet verantwoordelijk acht, heeft op 17 juli 2014 de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State het beroep tegen een handhavingsbesluit van de provincie Noord-Holland voor de slibsanering ongegrond verklaard.	De verontreiniging onder de bassins wordt nog altijd beheerst, zodat de verontreiniging zich niet verder verspreidt. - Het Rijk heeft nog geen normen voor PFOS, PFOA en of andere stoffen uit de PFAS-groep vastgesteld voor (water)bodem. De normen kunnen leiden tot hogere kosten voor het baggerprogramma, zeker als de pfas-problematiek groter is dan verwacht. - Inmiddels zijn normen vastgesteld voor de bodem door de provincie en normen voor hergebruik door de gemeente Haarlemmermeer. Dit betekent onder meer dat bij een eventuele sanering een restverontreiniging mag achterblijven en de gebruiksbependingen voor grond en bagger zijn afgenomen. De huidige beheersing van de verontreiniging duurt voort en er is geen reden aan te nemen dat het bevoegd gezag alsnog een saneringsverplichting gaat opleggen. De beheersing leidt namelijk ook tot vermindering pfos-gehalte in de bodem. <i>Voorkomen is beter...</i> Een van de (scheikundige) opvolgers van PFOS is GenX. In 2018 besloot de rechter om niet in te grijpen in de ruime lozingseisen van deze vermoedelijk kankerverwekkende stof. In het kader van verdere preventie houdt Rijnland pilots naar dergelijke opkomende stoffen, uiteraard in samenwerking met derden zoals Dunea. In 2019 maakt Rijnland werk van deze pilots op de Leidse awzi's.

	Omschrijving restrisico (met portefeuillehouder)	Maatregelen 2019 en verder, plus eventuele consequenties weerstandscapaciteit
3	Hogere of lagere kapitaallasten dan begroot? (Pluckel, allen) De grootste kostenpost van Rijnland betreft de kapitaallasten. Een wijziging van 1,0% rente betekent een begrotingsmutatie van € 1,0 mln. De afschrijvingskosten worden mede bepaald door de ca. 60 projecten die gedurende 2018 worden opgeleverd. Wijzigingen in de opleverdatum of de projectuitgaven kunnen een significant effect hebben op deze begroting.	Het risico van een andere rentestand dan begroot is voor Rijnland nauwelijks te beïnvloeden. Ook de (tijdige) oplevering van enkele 'meeliftprojecten' is soms moeilijk beïnvloedbaar. Door een verdere projectbeheersing, gevolgd door een strakke investerings- en liquiditeitsprognose acht het college de begrote kapitaallasten representatief. Van het zogeheten toekomstig werk, de nog onbemoemde werken, rekent Rijnland 75% door als kapitaallasten.
4	Personele (rest)risico's (Kastelein) De kans bestaat dat het personele budget over 2019 niet toereikend is. Uitdagingen zijn onder meer: • Vergrijzing en een krappe arbeidsmarkt. • Ook doen zich frequent ontwikkelingen voor die vragen om extra 'handjes'. • Het werk of vakgebied vraagt om aangescherpte of nieuwe vaardigheden die niet door eenieder voldoende kunnen worden waargemaakt.	Door de inzet van verbeterde instrumenten zoals het opnemen van SPP in de jaarlijkse plancyclus en de HRM-monitor komt de organisatie op dit gebied beter in control. Het laat onverlet dat de arbeidsmarkt voor sommige functies krap is, bovenformatieve medewerkers soms onvermijdelijk zijn en de noodzakelijke inhuur kostbaar is. Op basis van een gezonde wijze van herprioriteren is het management in staat om binnen budget te blijven.
5	Financiering te herstellen calamiteiten (allen) Jaarlijks heeft Rijnland te maken met diverse en uiteenlopende calamiteiten. De oorzaken kunnen zowel extern als intern zijn. De bestrijding en het herstel naar de oorspronkelijke of gewenste situatie vergt een noodzakelijke financiering die vaak niet begroot is. Persleidingbreuken, piekbuien en langdurige droogte zijn terugkerende voorbeelden hiervan.	Ervaringen van recente jaren leren dat zich jaarlijks enkele calamiteiten voordoen. Piekbuien en langdurige droogte komen frequenter voor en een persleidingbreuk is in dit economisch bedrijvige deel van Rijnland bijna onvermijdelijk. Dezelfde ervaringen tonen eveneens aan dat de gevolgen ervan beheersbaar zijn, dat wil zeggen binnen de begroting kunnen worden opgevangen, zowel qua personele inzet als materiële gevolgen.
6	Juridische risico's (meerdere poho's) Rijnland heeft diverse rechtszaken c.q. juridische risico's lopen. In bijna alle gevallen is sprake van los van elkaar staande incidenten en lopen (hogere) beroepen, zoals: - Kustversterkingen in Katwijk: claims op nadeelcompensatie - Gerechtelijke procedures opstalrechten - Mogelijke arbitrage We constateren dat het aantal juridische procedures voor diverse onderwerpen significant toeneemt. De verwachting is dat deze toename blijvend zal zijn. Dit kan consequenties hebben voor de inzetbare capaciteit van de juristen op andere onderwerpen en voor het in 2019 geraamde budget voor externe juridische dienstverlening.	- Nadeelcompensaties (Pluckel): De verwachting is dat de claims uiterlijk begin 2019 worden afgerond. De kosten van deze nadeelcompensaties, inclusief de bijbehorende advisering, zijn subsidiabel via het HWBP-2. - Opstalrechten (V.d. Sande): Het gerechtshof Amsterdam heeft Rijnland op 12 juni 2018 in het gelijk gesteld. De SBOH is in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. - Mogelijke arbitrage (Haan) Een onverwacht betonblok in de H'meer leidde tot een aanzienlijke post meerwerk die Rijnland overweegt te claimen bij de verantwoordelijke partij. Betreft ruim € 1,0 mln meerwerk.

	Omschrijving restrisico (met portefeuillehouder)	Maatregelen 2019 en verder, plus eventuele consequenties weerstandscapaciteit
7	Meer opbrengsten? (Pluckel) Een positief risico is dat gedurende 2019 sprake is van meer -voornamelijk incidentele- opbrengsten dan begroot. Mede vanwege het voorzichtigheidsprincipe heeft Rijnland niet alle mogelijke incidentele opbrengsten begroot. Het betreft met name boekwinsten op de mogelijke verkoop van terreinen.	Rijnland heeft ruim 4 mln euro aan boekwinsten op te verkopen eigendommen en terreinen begroot. Dit is conform 2018 en fors hoger dan de jaren ervoor. De afwikkeling ervan is soms niet zonder risico's, met de kans op vertraging en mogelijke bodemprocedures. Bepalend voor het 'nemen' van de opbrengst is het passeren van de verkoopakte.
8	Afvalstoffenheffing Het kabinet is vooralsnog van plan de vrijstelling van zuiveringsslib voor de afvalstoffenheffing op te heffen, waarschijnlijk vanaf 2020. Via HVC zou Rijnland hierdoor jaarlijks tot € 1,4 mln meer kunnen betalen.	Via de Unie wordt een actieve lobby gevoerd. Updates volgen via de burap.
9	Tariefdifferentiatie ongebouwd wegen (Pluckel) Een risico dat de verdeling van waterschapslasten raakt is de uitspraak van de rechtbank Overijssel over verharde openbare wegen (28-12-2016). De uitspraak is dat de tariefdifferentiatie voor ongebouwd wegen zich alleen mag uitstrekken over verharde weggedeeltes, en niet zoals nu inclusief onverharde gedeeltes. Dit zou betekenen dat de belastingcategorie overig ongebouwd een deel van de waterschapsbelasting van de wegeigenaren voor zijn rekening moet nemen, wat kan leiden tot een tariefsverhoging van ca. 10% voor ongebouwd overig.	Het waterschap Zuiderzeeland heeft tegen de uitspraak van het Gerechtshof beroep in cassatie bij de Hoge Raad ingesteld. Verwachting is dat het ongeveer tot eind 2018, begin 2019 kan duren voordat de Hoge Raad met een beslissing komt. De Unie van Waterschappen volgt de procedure op de voet en adviseert de waterschappen over de uitkomst. Een wegbeheerder in Rijnlands gebied heeft bezwaar gemaakt tegen de aanslag van 2018. Verder is relevant dat op zijn vroegst vanaf 2022 wijzigingen in het belastingstelsel kunnen leiden tot een andere verdeling van de netto-exploitatielasten.

Bijlage 5. Exploitatie naar kosten- en opbrengstsoorten

Exploitatierekening

Omschrijving € mln	Begroting 2018	Begroting 2019	Vershil 2018-2019
<i>Lasten</i>			
Rente en afschrijvingen	61,6	60,6	-1,0
Personeelslasten	61,7	64,7	3,0
Goederen en diensten van derden	77,0	94,2	17,2
Bijdragen aan derden	13,7	12,4	-1,3
Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	10,1	0,4	-9,8
<i>Totaal lasten</i>	224,1	232,3	8,1
<i>Baten</i>			
Financiële baten	0,1	0,6	0,5
Personeelsbaten	0,6	0,9	0,3
Goederen en diensten aan derden	15,3	14,6	-0,8
Bijdragen van derden	0,7	0,8	0,1
Interne verrekeningen	13,5	9,4	-4,1
<i>Totaal baten</i>	30,2	26,3	-4,0
Saldo baten en lasten	193,9	206,0	12,1
Onttrekkingen aan reserves	0,0	-3,5	-3,5
Egalisatie van tarieven	-1,3	-6,1	-4,8
<i>Op te brengen belastingen</i>	192,6	196,4	3,8

In deze tabel zijn de geactiveerde personeelskosten conform voorschriften als last opgenomen onder 'personeelslasten' en als baat onder 'interne verrekeningen'.

Toelichting op exploitatierekening

Incidentele baten en lasten

- Incidentele baten en lasten kunnen het reguliere beleid van het waterschap verstoren. In de begroting 2019 zijn er geen incidentele baten en lasten.

Rente en afschrijvingen

- Ondanks een toename van de investeringen is er een voordeel op de rentelasten van € 0,3 mln door gunstige renteontwikkelingen.
- Ondanks oplevering van een aantal investeringswerken in 2018 ligt de post afschrijvingen € 0,7 mln lager, doordat een aantal investeringswerken later worden opgeleverd dan in de begroting 2018 was voorzien.

Personeelslasten

De personeelslasten stijgen ten opzichte van 2018 in totaliteit met € 3 mln. De grootste factor is de uitwerking van de nieuwe cao (€ 2,3 mln).

De opbouw van de stijging is als volgt:

a. Toename personeelslasten eigen personeel en bestuur	€ 5,9 mln
b. Afname kosten inhuur	-/- € 2,9 mln

a. *Toename personeelslasten eigen personeel en bestuur (+€ 5,9 mln)*

De specificatie is als volgt:

• Uitwerking nieuwe cao: 4,44% (begroot 2018: 1,5%, werkelijk: 3,5% in 2018 en 2,44% in 2019)	€ 2,3	mln
• Omzetting inhuur naar vast: 8 fte (MJP-maatregel)	€ 0,7	mln
• Uitbreiding personeelsbestand in kader van SPP: 9,85 fte + 1 fte extra voor projecten	€ 0,7	mln
• Extra invulling Participatiewet (2018: +1,4 fte, 2019: +10 fte)	€ 0,5	mln
• Te laag begrote kosten wachtdiensten	€ 0,5	mln
• Meerkosten uit bevorderingen en beoordelingen uit 2017/2018 (in de begroting is rekening gehouden met 1% voor bevorderingen en prestatietoelagen)	€ 0,4	mln
• Omzetting inhuur projectassistenten naar vast: 4,8 fte	€ 0,3	mln
• Kosten acht leerwerkplekken in kader van SPP ¹	€ 0,2	mln
• Overige personeelskosten (o.a. hogere kosten arbodienst, Bestuursvergoedingen en kosten meer- en minderwerk)	€ 0,3	mln
Totaal	€ 5,9	mln

¹ De kosten van de acht leerwerkplekken worden gefinancierd uit de frictiepot SPP (zie de post 'onttrekkingen aan reserves'). Ook wordt er in 2019 meer personeel gedetacheerd, wat leidt tot een € 0,3 mln hogere opbrengst (zie de post 'personeelsbaten')

b. *Afname kosten inhuur (-€ 2,9 mln)*

De specificatie is als volgt:

	2018		2019	
	€ mln	fte	€	fte
Exploitatie	2,0	11,4	1,6	9,1
Investerings	5,7	32,4	3,2	18,5
Totaal	7,7	43,8	4,8	27,6

- Er is gekozen voor kostenbesparing door inhuur op projecten om te zetten in vast personeel (verkleinen flexibele schil).
- De daling van de exploitatie (met € 0,4 mln) is veroorzaakt doordat inhuurkosten voor baggerwerken in 2019 opgenomen zijn in het budget inhuur voor investeringen.

Goederen en diensten van derden

Het verschil van €17,2 mln betreft hoofdzakelijk:

• De kosten van baggerwerken en PFOS, die Rijnland vanaf 2019 uit de exploitatiebegroting financiert. Hiervan wordt €3,3 mln aan kosten achterstands-bagger en PFOS onttrokken uit de daarvoor gevormde bestemmingsreserves (zie ook posten 'toevoeging voorzieningen/ onvoorzien' en 'onttrekkingen aan reserves')	€ 13,6	mln
• Hogere bijdrage BSGR door de volledige invoering van KPC-model en het apart afrekenen van de invorderingsopbrengsten (zie ook de post 'goederen en diensten van derden')	€ 1,9	mln
• Extra advies- en onderzoekskosten inzake 'Kijk op waterkwaliteit'	€ 1,0	mln
• Hogere ICT-kosten (o.a. informatiebeveiliging), welke deels wordt gecompenseerd door een bijdrage van HHSK	€ 0,9	mln
• Hogere onderhouds- en reinigingskosten zuiveringstechnische werken	€ 0,9	mln
• Hogere energielasten (met name door investering Hollandse Wind via HVC)	€ 0,4	mln
• Extra kosten chemicaliën vanwege pilots medicijnresten	€ 0,3	mln
• Fysieke beveiliging hoofdkantoor	€ 0,2	mln
• Hogere leasekosten wagenpark	€ 0,2	mln
• Hogere bijdrage grensoverschrijdend afvalwater Delfland en bijdrage Aquon	€ 0,2	mln
• Aanschaf en onderhoud meet- en regelinstrumentarium waterketen	€ 0,2	mln

• Kosten waakvlamovereenkomsten		€ 0,1 mln
• Structurele efficiencymaatregel ingaande 2019	-/-	€ 1,0 mln
• Lagere bijdrage in de WOZ-kosten en muskusrattenbeheer	-/-	€ 0,6 mln
• Lagere kosten slibverwerking door met name lager slibtarief	-/-	€ 0,5 mln
• Lagere bijdrage financiële eenheid vanwege toetreding Delfland	-/-	€ 0,4 mln
• Besparing op advies- en onderzoekkosten bedrijfsvoering	-/-	€ 0,2 mln
• Stopzetten bijdrage voor percolaatwater	-/-	€ 0,1 mln
• Lagere onderhoudskosten watersysteembeheer	-/-	€ 0,1 mln

Bijdragen aan derden

- De grootste mutatie is de daling van de jaarlijks te betalen HWBP-bijdrage aan het Rijk met € 1,4 mln (2018: € 13,6 mln; 2019: € 12,2 mln). De doorbelaste rijkskosten inzake de Generieke Digitale Infrastructuur zijn verhoogd van € 0,1 mln in 2018 naar € 0,2 mln in 2019.

Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien

- Op verzoek van de accountant financiert Rijnland vanaf 2019 de baggerwerken via de exploitatiebegroting en niet langer meer via de voorziening baggerwerken. Dit betekent dat de jaarlijkse storting in de baggervoorziening komt te vervallen (2018: € 9,6 mln).
- De kosten van baggerwerken zijn in 2019 begroot onder de 'post goederen en diensten voor derden'.
- De post onvoorzien vervalt, omdat tot nu toe geen gebruik is van gemaakt (2018: € 0,15 mln).

Financiële baten

- Vanaf 2019 is rekening gehouden met een dividenduitkering van NWB, te weten € 0,5 mln in 2019 en vanaf 2020: € 1,0 mln.

Personeelsbaten

- In 2019 wordt meer personeel gedetacheerd € 0,3 mln ten opzichte van 2018.

Goederen en diensten aan derden

- De mutatie op deze post wordt grotendeels veroorzaakt door structurele verhoging van de post opbrengst grondverkoop (+€1,5 mln), hogere opbrengst uit doorberekende kosten I&A samenwerking met Schieland (+€ 0,3 mln), hogere opbrengsten uit pachten, leges e.d. (+€ 0,2 mln) en het apart verantwoorden van de invorderingsopbrengsten (+€ 1,3 mln: zie ook de post goederen en diensten van derden).
- In de begroting 2018 is rekening gehouden met de boekwinst van de verkoop van het awzi-terrein Zandvoort (-/- € 4,1 mln).

Bijdragen van derden

- Vanaf 2019 is de bijdrage in de huisvestingskosten van de I&A-samenwerking met Schieland van € 0,1 mln apart begroot. Zie ook de post 'goederen en diensten aan derden'.

Interne verrekeningen

- Als gevolg van omzetting van inhuur naar vast (+12,8 fte) en het structureel minder activeren van projecturen (alleen de gemaakte projecturen van het kernteam) is de post geactiveerde loonkosten afgenomen van € 13,5 mln in 2018 naar € 9,4 mln in 2019.

Onttrekkingen aan reserves

De specificatie van € 3,5 mln is als volgt:

- Kosten leerwerkplekken: reserve frictiepot SPP
(zie ook de post 'personele lasten')	€ 0,2 mln
- Kosten PFOS: reserve PFOS
(zie ook de post 'goederen en diensten van derden')	€ 0,1 mln
- Kosten achterstands-bagger: reserve Baggerwerken
(zie ook de post 'goederen en diensten van derden')	€ 3,2 mln

Bijlage 6. Exploitatiebegroting naar taken

(in € 1.000)	Jaarrek. 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Zuiveringsbeheer			
<i>Lasten</i>			
Netto kosten toegerekend aan zuiveringsbeheer	79.921	85.411	93.025
Dividenden en andere algemene opbrengsten	0	0	0
Onvoorzien	0	75	0
Totaal nettolasten voor onttrekking/dotatie reserves	79.921	85.486	93.025
Toevoeging rente aan reserves	0	0	0
Toevoeging egalisatiereserves	2.219	0	0
Onttrekkingen aan reserves	-98	0	-177
Egalisatie van tarieven	-262	-1.092	-5.871
<i>Totaal nettolasten na onttrekking/dotatie reserves</i>	<i>81.780</i>	<i>84.394</i>	<i>86.977</i>
<i>Waterschapsbelastingen</i>			
Gederfde opbrengst kwijtschelding en oninbaar	-3.676	-3.883	-3.835
Bruto belastingopbrengsten	88.275	88.277	90.812
<i>Totaal netto waterschapsbelastingen</i>	<i>84.599</i>	<i>84.394</i>	<i>86.977</i>
Resultaat	2.819	0	0
Watersysteembeheer			
<i>Lasten</i>			
Netto kosten toegerekend aan watersysteembeheer	96.166	108.364	112.981
Dividenden en andere algemene opbrengsten	0	0	0
Onvoorzien	0	75	0
Totaal nettolasten voor onttrekking/dotatie reserves	96.166	108.439	112.981
Toevoeging rente aan reserves	0	0	0
Toevoeging egalisatiereserves	4.451	0	0
Onttrekking aan reserves	-121	0	-3.323
Egalisatie van tarieven	-260	-245	-230
<i>Totaal nettolasten na onttrekking/dotatie reserves</i>	<i>100.236</i>	<i>108.194</i>	<i>109.428</i>
<i>Waterschapsbelastingen</i>			
Gederfde opbrengst kwijtschelding en oninbaar	-3.676	-3.426	-3.373
Bruto belastingopbrengsten	111.116	111.620	112.801
<i>Totaal netto waterschapsbelastingen</i>	<i>107.440</i>	<i>108.194</i>	<i>109.428</i>
Resultaat	7.204	0	0

Bijlage 7. Beleidsproducten, kostensoorten en belastingcategorieën

No.	Kosten beleidsproducten vóór doorbelasting in € 1.000	Water-veiligheid	Voldoende water	Schoon en gezond	Water-keten	BOD	Totaal
	<i>Beleidsproduct</i>						
1.	Planvorming	326	7.373	1.019	1.938	2.654	13.310
2.	Aanleg en onderhoud waterkeringen	26.632	6	-	-	-	26.638
3.	Inrichting en onderhoud watersystemen	-	44.493	7.561	87	382	52.523
4.	Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	-	-	-	76.773	-	76.773
5.	Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	-	337	-	-	-	337
6.	Regulering	-	3.867	1.156	-	-	5.023
7.	Beheersing van lozingen	-	-	-	199	-	199
8.	Heffing en invordering	-	-	-	-	6.766	6.766
9.	Bestuur en externe communicatie	-	-	-	-	4.768	4.768
10.	Ondersteunende producten	-	-	-	-	19.668	19.668
11.	Onvoorzien en overige inkomsten	-	-	-	-	-	-
	Totaal	26.958	56.076	9.736	78.997	34.238	206.005
12.	Onttrekkingen aan reserves	-	-3.231	-150	-79	-40	-3.500
	<i>Netto kosten voor egalisatie</i>	<i>26.958</i>	<i>52.845</i>	<i>9.586</i>	<i>78.918</i>	<i>34.198</i>	<i>202.505</i>

No.	Kosten- en opbrengstsoorten in € 1.000	Water-veiligheid	Voldoende water	Schoon en gezond	Water-keten	BOD	Totaal
	<i>Lasten</i>						
1.	Rente en afschrijvingen	11.730	17.475	1.576	29.594	266	60.641
2.	Personeelslasten	3.180	20.170	2.788	13.986	24.576	64.700
3.	Goederen en diensten van derden	3.529	31.085	5.758	41.604	12.195	94.171
4.	Bijdragen aan derden	12.238	89	12	63	-/- 14	12.388
5.	Toevoegingen aan voorzieningen/onvoorzien	0	0	0	0	350	350
	Totaal lasten	30.677	68.819	10.134	85.247	37.373	232.250
		-	-	-	-	-	-
	<i>Baten</i>						
6.	Financiële baten	0	2	0	96	500	598
7.	Personeelsbaten	28	126	27	42	659	882
8.	Goederen en diensten aan derden	2.269	7.258	240	3.505	1.291	14.563
9.	Bijdragen van derden	7	764	6	33	-/- 9	801
10.	Interne verrekeningen	1.415	4.593	125	2.574	694	9.401
	Totaal baten	3.719	12.743	398	6.250	3.135	26.245
	Saldo baten en lasten	26.958	56.076	9.736	78.997	34.238	206.005
11.	Onttrekkingen aan reserves	0	-/- 3.231	-/- 150	-/- 79	-/- 40	3.500-
	<i>Netto kosten voor egalisatie</i>	<i>26.958</i>	<i>52.845</i>	<i>9.586</i>	<i>78.918</i>	<i>34.198</i>	<i>202.505</i>

No.	Belastingcategorieën in € 1.000	Water-veiligheid	Voldoende water	Schoon en gezond	Water-keten	BOD	Totaal
1.	Aandeel ingezetenen	13.478	26.178	3.810	-	10.101	53.567
2.	Aandeel gebouwd	11.727	22.774	3.315	-	11.359	49.175
3.	Aandeel ongebouwd overig	1.725	3.351	488	-	1.235	6.799
4.	Aandeel natuur	27	52	8	-	30	117
5.	Aandeel zuiveringsheffing	-	489	1.966	78.918	11.474	92.846
	Netto kosten voor egalisatie	26.958	52.845	9.587	78.918	34.198	202.505

Bijlage 8. Hoe komen we van kosten tot tarieven?

A kosten

Exploitatiekosten: € 203 mln

Netto kosten per taak vóór egalisatie*	Exploratiekosten € 200 mln	
	Zuiveringstaak € 91 mln	Watersysteemtaak € 105 mln
	Belangencategoriekosten € 7 mln (heffen, invorderen, verkiezingen)	

B verrekening

Door belastingen op te brengen: € 196 mln

Kostentoedeling	Zuiveringsheffing 100%	Ingezetenen 50%	Gebouwd 43,5%	Ongebouwd 6,4%	Natuur 0,1%
Categoriekosten na verrekening kostentoedeling, belangencategorie- kosten en mutaties egalisatiereserves per categorie*	€ 87 mln	€ 54 mln	€ 48 mln	€ 7 mln	€ 0,1 mln

C eenheden

Belastingeenheden per categorie

Aantal belasting- eenheden excl. kwietschelding, afgerond	1,6 mln vervuilingseenheden	0,5 mln woonruimtes	€ 199 miljard WOZ-waarde	82.500 ha	20.450 ha
--	--------------------------------	------------------------	-----------------------------	--------------	--------------

D (= B / C)

Tarieven per categorie

Tarieven	€ 58,10 per vervuilingseenheid	€ 105,40 per woonruimte	0,0242% van de WOZ- waarde	€ 83,50 per ha wegen € 334	€ 4,00 per ha
----------	-----------------------------------	----------------------------	----------------------------------	----------------------------------	------------------

* afgerond op hele miljoenen

Bijlage 9. Verdeling exploitatielasten naar waterschapstaken

De verdeling van de netto kosten naar de belastingcategorieën verloopt als volgt:

A. Toerekening van kosten en opbrengsten naar beheer- en beleidsproducten

De administratie van Rijnland is ingericht volgens de voorgeschreven productindeling van de Unie van Waterschappen (de BBP-structuur). De Rijnlandse bestuursprogramma's zijn verdeeld in tactische doelen, waarbij alle kosten en opbrengsten binnen een tactisch doel verder worden verdeeld naar (BBP-) beheerproducten. Op deze manier past Rijnland het verdelingsmodel van de Unie integraal toe, in afstemming met het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Deze eenduidige verdeelmethode maakt een goede bedrijfsvergelijking tussen de waterschappen mogelijk.

De verdelingsmodel is als volgt:

- We verantwoorden de kosten en opbrengsten, waarvan duidelijk is op welk beheerproduct en tactisch doel ze betrekking hebben, direct op dat betreffende beheerproduct en tactisch doel.
- We rekenen de kosten en opbrengsten van een drietal ondersteunende beheerproducten eerst toe naar de stafdelingen en teams. De ondersteunende beheerproducten zijn: 'Huisvesting' (onder tactisch doel Kwaliteit van de Organisatie), 'Informatiebeleid en Automatisering' en 'Centrale (geo)grafische informatie' (beiden onder tactisch doel Informatievoorziening).
- Rijnland verzamelt de kosten en opbrengsten die niet direct op een beheerproduct betrekking hebben in eerste instantie per stafafdeling en team en rekt die vervolgens toe aan de ondersteunende- en beheerproducten, op basis van de ureninzet (directe productieve uren x tarief).
- De ondersteunende beheerproducten comptabiliteit, meerjarenraming/begroting en bestuursrapportages worden verdeeld naar de beheerproducten op basis van kosten. Alle overige ondersteunende beheerproducten op basis van uren.

Aan de hand van vastgestelde verdeelsleutels worden uiteindelijk alle kosten en opbrengsten van de beheer- en beleidsproducten per tactisch doel doorbelast naar enerzijds de bestuursprogramma's en anderzijds de twee taken: watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Beheerproducten en tactische doelen die specifiek voor één taak worden uitgevoerd drukken voor 100% op deze taak. Producten en tactische doelen die bijdragen aan het realiseren van beide taken worden op basis van aandachtsintensiteit toegerekend. Voor de verdeling van de beleidsproducten en belastingcategorieën over de programma's wordt verwezen naar [bijlage 7](#).

B. Kostentoedeling naar de belastingcategorieën

Door de wijziging van het belastingstelsel in 2009 is de toedeling van de kosten en opbrengsten over de belastingsoorten gewijzigd. De voormalige taken 'waterbeheersing' en 'waterkeringbeheer' worden nu samen met het passieve deel van 'waterkwaliteitsbeheer' omgeslagen in de watersysteemheffing. De zuiveringstaak wordt bekostigd uit de zuiveringsheffing.

De kosten van de taak watersysteembeheer worden toegerekend naar de desbetreffende belastingcategorieën, met behulp van de percentages uit de kostentoedelingsverordening. Een bijzondere positie nemen de belangencategoriekosten in, dit zijn: heffen, invorderen en verkiezingen. De kosten hiervan worden rechtstreeks toegerekend aan de betrokken belastingcategorieën, op basis van het kostenveroorzakingsbeginsel. Zo zijn onder meer de kosten van de nieuwe bestuursverkiezingen volledig toegerekend naar de categorie ingezetenen (rekening houdend met een verdeling over de twee taken) en de WOZ-kosten naar de categorie gebouwd.

Conform de wetgeving die inging in 2009 wordt de opbrengst van de directe lozers (verontreinigingsheffing) ten gunste gebracht van de taak watersysteembeheer en met behulp van de percentages uit de kostentoedelingsverordening toegerekend naar de desbetreffende belastingcategorie.

In onderstaand schema staat de verdeling van de totale exploitatielasten (€ 196,4 mln na egalisatie) over de beide taken en de betreffende belastingcategorieën.

1. Exploitatiebudget in € 1.000							
Watersysteembeheer	104.948						
Zuiveringsbeheer	90.555						
Subtotaal kostendragers (I)	195.502						
2. Kostentoedeling	Totaal	Ingezetenen	Gebouwd	Ongebouwd	Natuur	Zuiveringsheffingsheffing	Verontreinigingsheffing
		50,0%	43,5%	6,4%	0,1%	nvt	nvt
Taakkosten	195.502	52.474	45.652	6.717	105	90.555	
Belangencategoriekosten	7.003	1.094	3.523	82	13	2.292	
Subtotaal netto kosten per belangencategorie	202.505	53.567	49.175	6.799	117	92.846	
3. Mutatie egalisatiereserve zuiveringsheffing	5.871-						5.871-
4. Overheveling zuiveringsheffing naar watersysteembeheer		-232	-202	-30	0		465
5. Mutatie egalisatiereserve omslagtarieven	-230	524	839-	120	35-		
Totaal netto kosten na egalisatie + overheveling	196.405	53.859	48.135	6.889	82	86.976	465
6. Belastingeenheden		511.000	198.904.000	82.500	20.450	1.497.000	8.000
7. Tarieven 2019		105,40	0,0242%	83,50	4,00	58,10	58,10
Tarieven 2018		105,40	0,0267%	82,75	4,00	57,10	57,10
Mutatie		0%	-9,4%	0,9%	0%	1,8%	1,8%

Bijlage 10. Financiering: hoe betalen we het?

Voor de financiering van de materiële en financiële vaste activa maakt Rijnland gebruik van interne middelen, zoals reserves en voorzieningen, en van langlopende geldleningen die in voorgaande jaren zijn afgesloten. Voor zover deze middelen niet toereikend zijn worden de vaste activa gefinancierd met vlottende schuld en nieuwe langgeldleningen. Vlottende schuld bestaat uit het verschil tussen de kortlopende vorderingen en schulden.

Het wettelijk kader hierbij is de Wet financiering decentrale overheden (FIDO), die voorschrijft tot welk bedrag kortlopende geldleningen mogen worden afgesloten. Voor Rijnland betekent deze kasgeldlimiet dat in 2019 de kortgeldschuld gemiddeld per kwartaal maximaal € 53,4 mln mag bedragen (23% van het begrotingstotaal).

Prognose kasgeldlimiet per kwartaal

x € 1.000	Netto vlottende schuld 2019, per kwartaal			
	1	2	3	4
Primo maand 1	-79.800	-56.800	-25.200	-36.500
Primo maand 2	-36.800	-60.300	-23.500	-51.500
Primo maand 3	-44.000	-43.000	-39.600	-68.700
Gemiddeld	-53.533	-53.367	-29.433	-52.233
Kasgeldlimiet (KGL)	53.400	53.400	53.400	53.400
Ruimte onder KGL	0	33	23.967	1.167
Overschrijding KGL	133	0	0	0
Begrotingstotaal	232.300	232.300	232.300	232.300
Percentage	23%	23%	23%	23%
Kasgeldlimiet	53.400	53.400	53.400	53.400

Ook moet Rijnland aan de renterisiconorm voldoen die in deze wet is beschreven. De renterisiconorm is ingevoerd om renterisico's te beperken. Rijnland voldoet hieraan ruim. Het af te lossen bedrag in 2019 ad €33,7 mln op langgeld blijft binnen de renterisiconorm van € 69,7 mln (30% van het begrotingstotaal).

Toetsing renterisiconorm

x € 1.000	2019	2020	2021	2022
Renteherzieningen	0	0	0	0
Aflossingen	33.700	37.900	44.300	51.900
Renterisico	33.700	37.900	44.300	51.900
Renterisiconorm (RRN)	69.700	69.700	69.700	69.700
Ruimte onder RRN	36.000	31.800	25.400	17.800
Overschrijding RRN	0	0	0	0

Berekening renterisiconorm

Begrotingstotaal 2018	232.300	232.300	232.300	232.300
Percentage	30%	30%	30%	30%
Renterisiconorm	69.700	69.700	69.700	69.700

In het begrotingsjaar doen zich naar verwachting geen ontwikkelingen voor die ten opzichte van voorgaande jaren een relevante invloed uitoefenen op het risicoprofiel, de financiële posities, de vermogenswaarden en de geldstromen. Daarom kan het risicoprofiel van de Rijnlandse financiering als laag worden gekenschetst. In de leningenportefeuille vaste schuld bevindt zich geen enkele lening met de mogelijkheid van renteherziening tijdens de looptijd. Rijnland loopt geen krediet-, koers- en valutarisico's. Slechts forse mutaties in de aangenomen rentepercentages voor op te nemen en uit te zetten kortgeld en/of langgeld zouden het voorliggende begrotingsbeeld in negatieve of positieve zin kunnen beïnvloeden. Het gemiddelde rentepercentage van de bestaande langgeldportefeuille bedraagt 1,8%.

Bij de start van 2019 bedraagt de Rijnlandse financieringsbehoefte € 53,4 mln. Deze behoefte neemt in de loop van het jaar toe tot € 133,7 mln. De specificatie van de mutatie in de financieringsbehoefte (ad € 80,3 mln) is als volgt:

• Aflossing langgeldleningen	€	31,2	mln
• Afname reserves en voorzieningen	€	9,7	mln
• Toename vaste activa (investerings -/- afschrijvingen)	€	39,4	mln

De dekking van de financieringsbehoefte 2019 van € 133,7 mln is als volgt:

• Afsluiten nieuwe vaste geldleningen	€	78,4	mln
• Kortgeldleningen	€	53,4	mln
• Netto vlottende schuld (excl. kortgeld)	€	1,9	mln

Rijnlands uitgangspunt bij het aantrekken van vreemd vermogen is een zo voordelig mogelijke financiering van de vaste activa, met inachtneming van de financieringsvoorschriften. Conform het delegatie- en mandaatbesluit zijn dijkgraaf en hoogheemraden gemachtigd tot het aangaan van geldleningen.

Op basis van de uitgangspunten uit het Treasurystatuut, de Nota Reserves en Voorzieningen en de huidige verwachtingen op de geld- en kapitaalmarkt zijn in deze begroting 2019 de volgende rentepercentages gehanteerd:

• Af te sluiten langlopende geldleningen	1,5%	(2018: 1,7%)
• Af te sluiten kortlopende geldleningen	0,0%	(2018: 0,0%)

Aan de eigen financieringsmiddelen en aan de netto vlottende schuld wordt geen rente toegerekend.

Renteomslag

Er wordt pas overgegaan tot het aantrekken van externe financieringsmiddelen als de liquiditeitspositie van het waterschap daar aanleiding toe geeft. Mede gelet op het bovenstaande worden de beschikbare financieringsmiddelen niet aangewend voor financiering per project maar voor de financiering van het gehele complex van vaste activa. Het omslagpercentage voor 2019 over de boekwaarde per 1 januari is 1,53% (2018 1,63%).

Bijlage 11. EMU-saldo

In Unieverband is afgesproken dat de waterschappen in hun programmabegroting een bijlage opnemen waaruit hun bijdrage aan het te verwachten EMU-saldo¹ blijkt.

EMU-saldo (x € 1.000)	2018	2019
1. <u>EMU-exploitatiesaldo</u>		
Bij: Rente toevoeging reserves	0	0
Bij: Toevoeging aan reserves	0	0
Af: Ontrekkingen aan reserves	-/- 1.337	-/- 9.601
	-/- 1.337	-/- 9.601
2. <u>Invloed investeringen</u>		
Netto-investeringsuitgaven (incl. concernbrede korting, excl. baggeren)	-/- 89.600	-/- 89.941
Verkoop materiële en immateriële activa	0	0
Afschrijvingen	51.265	50.588
	-/- 38.335	-/- 39.353
3. <u>Invloed voorzieningen</u>		
Toevoeging aan voorziening	9.950	350
Ontrekkingen aan voorzieningen	0	0
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/- 10.911	-/- 400
	-/- 961	-/- 50
4. <u>Deelnemingen en aandelen</u>		
Boekwinst	0	0
Boekverlies	0	0
	0	0
- Bijdrage Rijnland aan het EMU-exploitatiesaldo	-/- 40.633	-/- 49.004

Uit het bovenstaande blijkt dat Rijnland op transactiebasis in 2019 méér uitgeeft dan ontvangt, vooral als gevolg van de investeringsuitgaven. In het baten- en lastenstelsel dat Rijnland (evenals andere waterschappen) hanteert leiden dergelijke uitgaven niet tot tekorten; echter wel volgens het transactiestelsel waarmee het Rijk en de EMU het exploitatiesaldo bepalen.

EMU-referentiewaarden 2019

De Unie van Waterschappen, IPO en VNG hebben op 23 mei 2018 met het kabinet afspraken gemaakt over de ruimte in het Nederlandse EMU-tekort voor de decentrale overheden in de periode 2019 tot en met 2022. Deze ruimte bedraagt 0,4% van het Bruto Binnenlands Product (BBP), waar deze ruimte over 2017 en 2018 nog 0,3% BBP bedroeg. Inmiddels is deze ruimte ook onderverdeeld: 0,27% gemeenten, 0,08% provincies en 0,05% waterschappen. De ruimte voor de waterschappen van 0,05% BBP leidt met de meeste recente raming van het BBP voor 2019 tot een maximaal EMU-tekort van € 405,9 mln in dat jaar. Dit bedrag is met de vastgestelde verdeelsleutel van de 'geraamde netto-exploitatiekosten van het voorgaande jaar' (2018 dus) verdeeld over de waterschappen. Dit leidt tot een verwachte referentiewaarde 2019 voor Rijnland van €28,6 mln. Een referentiewaarde is geen norm, maar een indicatie van het aandeel dat een waterschap in de gezamenlijke ruimte voor de decentrale overheden heeft. Tot nu toe was de ruimte voor decentrale overheden voldoende. In het geval deze ruimte gaat knellen volgt overleg met de minister.

¹ In het kader van de Economische en Monetaire Unie (EMU) is vastgelegd dat het begrotingstekort van een lidstaat niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Er is sprake van een tekort als een land in een jaar meer uitgeeft dan ontvangt. Rijnland is evenals andere decentrale overheden medeverantwoordelijk voor het Nederlandse EMU-saldo. Daarom zijn afspraken gemaakt met de minister van Financiën, in relatie tot de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Hof).

Hoogheemraadschap van Rijnland

Archimedesweg 1
postbus 156
2300 AD Leiden
telefoon (071) 30 63 063

fax (071) 51 23 916
post@rijnland.net
www.rijnland.net

oktober 2018

Meer weten over het hoogheemraadschap van Rijnland? kijk op: www.rijnland.net

